МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГІалгІай АССР Лаккехьарча Совета а орган
Орган Чечено-Ингушского областного, Грозненского городского комитетов Коммунистической партии Советского Союза и Верховного Совета Чечено-Ингушской АССР

№ 71 (2592) | КІиранди, 3 сентябрь, 1961 шу | Мах 2 кеп.

АРАДУВЛ 1923-ча шера денз

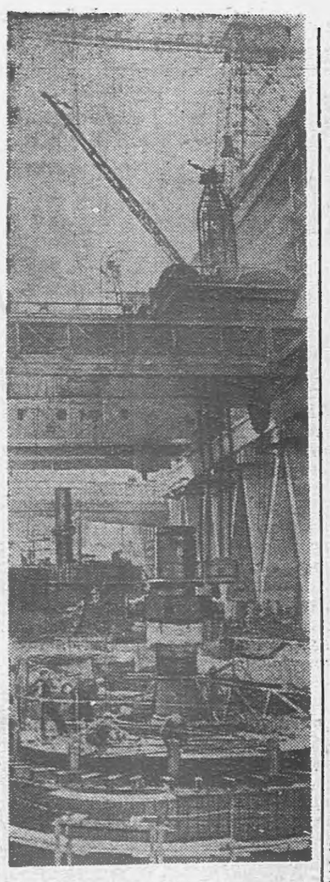

ИРКУТСКИ ОБЛАСТЬ. Дунен тІа эггара йоккхагІа йола Братски ГЭС хьалъеча геттара сихденнад хьалхарча шин агрегата монтаж яра балхаш. КПСС XXII съезда сийна къахьегама вахте эттай сихха хьалъеш латтача гІишлон дуккха эзарш нах юкъе боагІа коллектив. Шоаш тІаийца декхар дика ка а йоалаш кхоачашдеш ба гидростроителаш. Съезд хьаеллача денга ши агрегат болх бе йолаялийта гІерташ ба уж.

СУРТА ТІА: хьалхарча агрегатий монтаж.

Э. Брюханенко сурт.
ТАСС фотохроника.

Доттагіал дегіадоаладараи віаши дагардар кхетадараи тІехьа

Хьа Воззаллега Конго Республика премьер-министр Сирил Адулайга

Леопольдвиль.

Конголезски парламенто Конго Республика правительствана керте а оттавеш Хьо доккхача гІулакха тІа оттаварца дувзаденна Хьога ер телеграмма яйта а, хІаьта из бахьанце, Африкеи дерригача дунен тІеи машар чІоагІбара накъа даргдола дика толамаш Конголезски паччахьалкхен лоІами барт-цхьоагІои чІоагІдара гІулакха тІехь Іа Іайхеи, Конго Республика правительствои, халкъон дахар сайна дег тІара ловш хилар дІаала а нраз кхаьчад сога.

Республика законаш арадоахача лакхехьарча органо — парламенто — Хьо керте латта правительство сийлахь-воккха патриот Патрис Лумумба керте лаьттача Конго Республика центральни правительствагара хьайоагІа правительство я аьнна яьча решене терко а еш, Советски правительства дІахойт, цо дІахо а Конго Республикаца дипломатически гІулакхаш хьаллоаттадергхилар а нийсхон, суверенитетеи чурча гІулакхашта юкъе ца гІертареи сий дара ларда тІа вай мехкашта юкъера доттагІлени віаши кхетадеш долеи гІулакхаш дегІакхувлара ший оагІонгахьара къахьегаргхилар а.

Хьа сий деш.

Н. ХРУЩЕВ,
СССР Министрий Совета Председатель.

Москва, 1961 шера 31 август.

Вьетнамски халкъага яхьийта вошалий послани

Вьетнамски Демократически Республика хьахинна 16 шу дизарца дийзза, вошал дола вьетнамски халкъи вьетнамски кулгалхойи даггара даькъал а бувцаш Вьетнама Демократически Республика кулгалхошка новкъосташка Хо Ши Минагеи Фам Ван Донгагеи советски халкъа, КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета, Президиумеи Министрий Советеи цІерах послани яхьийтай новкъосташа Н. С. Хрущевеи Л. И. Брежневеи.

Вай мехкашта юкъера вошалли доттагІали массе оагІорахьара віаши леладу гІулакхаши хадданза чІоагІлуши шерлуши хьадоагІаш хилар, йоах цу моаршал тІа, геттара дика хет советски наха. Керда, социалистически вахар хьалдара даькъе а, Къулба-Малхбоален Азе а, дерригача дунен тІа а тешшамера машар чІоагІбар духьа лоаттабеча къовсам тІа а Вьетнама Демократически Республика къахьегамхой кхы а духагІа ка ялар лов тхона тхоай даггара.

* * *

Вьетнама Демократически Республика кхыча мехкащцарча гІулакхий министрага моаршал хоатташ зІы яхьийтай СССР кхыча мехкащцарча гІулакхий министра А. А. Громыко.

(ТАСС).

Ханнахьа а ца йойташ а чуэца хьажкІаш

Республикерча къахьегамхоша дика хьийкъа хьажкІаш хьалкхеяьй укх шера. Нагахьа боахам бац хІара гектара тІара 50 центнерал кІезигагІа хьажкІаш яха лаьрхІа. Колхозашкеи совхозашкеи торо хургъя паччахьалкхенга хьажкІаш йохкара план тІехкоачашъе а, дерригa хьайбаш доакъарийца Іалашде а.

Духха ха йоаццаш хьажкІаш чуэца кийчо ярах КПСС Нохч-ГІалгІай обкомои Министрий Советои баьча соцам тІа дика белгалдаьхад лоаццача хана, 15—20 балха дийнахьа, хьажкІаш чуийца яхара хьакъехьара декхараш. Соцам тІа белгалдаьхад хьажкІаш чуэцача махулла духкагІа механизаци яр, комбайнашка шишша сменах болх байтар, хьажкІаш дІакхахьа кхоачамбалла транспорт Іалашъяр, хьажкІаш лораяр, иштта кхыдараш. Къаьстта лоархІам болаш а пайданера а гІулакх да республикерча совхозаша юкъара комбайний отрядаш віашагІйохкар.

Цу тайпара 20 комбайнах латташ йола цхьа отряд віашагІъеллай «Надтеречный», «Гвардейский», «Ингушский» совхозаша. ХІанз из отряд, берригача механизатораштa юкъе шерра социалистически яхь а йоаржаяь, «Гвардейскийн» «Надтеречныйн» совхозий кхашкара хьажкІаш чуэцаш я. Моздокерча ялат дІанйдеча пункте дІаухийт кердача хьажкІех етта машинаш. ХьажкІаш чуэцилга дика кийчбенна дІадоладаьд «Гвардейский» совхоза йнълагІча отделенерча механизатораша — вежараша Эдисултановгіар. Уж «РСМ-8» яха ялат чуэца комбайн хьажкІаш чуэцаргйолаш тоа а яь, денна 15 гектарага кхоачаш хьажкІаш чуэцаш ба. Цу совхоза Знаменкерча отделене болхлоша лаьрхІад 1300 гектар хьажкІаш 15 дийнахьа чуийца яха. Хьалхарча деношка даха доладаьча толамаша хьагойт цар шоай декхар сийленца кхоачашдергхилар.

ХьажкІаш чуэцара балхаш дика дІадоладаьд республикерча кхыча районашка а. Дика болх бу «Красноармейский» совхозе (Урус-Мартановски район) эггара хьалха хьажкІаш чуэца йолаяьча коммунистически къахьегама тракторно-полеводчески бригадо (бригадир нов. Хачукаев), Шелковской районерча ЦІерахча колхоза механизатораша. Цар денна йола нормаш тІехкхоачаш а ю, хІаьта хІара гектара тІара 50—55 центнер хьажкІаш а йоах. «ККХ-3» яхача йиъ комбайнаца балха нормаш кхоачаш а еш, шин сменах хьажкІаш чуэцаш ба Наурски районерча «Терский» совхоза механизатораш.

ХьажкІашца цхьана чуэцаш я укх шера нонагІо дІайийна шекара свеклаш а. Цудухьа нийса а лоархІамера а гІулакх да хьажкІаши шекара свеклаши чуэцаш деча балхашта духкагІа механизаци яр. Иштта лоархІам бе беза кулга-кара хьажкІаш чуэцара а. Колхозникаши совхозий болхлойи оарцагІбаьха ца Іеш, юрташкара кхыбола нах а оарцагІбаха беза хьажкІаш чуэца. Республике соахка 10 мара ца хиннача укх шера 150 «ККХ-3» яха комбайн я. Царех духкагІа яраш республикерча совхозаша віашагІтехача отрядашта юкъе йолх. Боккхача пайданера гІулакх дергда цар, нагахьа санна ларттІа царга болх байте.

ЛаьрххІа йоакхо е еза кІаи силоси хьокха комбайнаш хьажкІаш чуэцаргйолаш тоаяра гІулакха. Цхьанна районе а, колхозе а, совхозе а де йиш йолча метте ца деш дита йиш яц из гІулакх.

ЦІенхашттара кхоачамбоацараш а да хьажкІаш чуэцача балхашта юкъе. Грозненски районерча «Ермоловский» птицесовхозе хьажкІаш чуэцара балхашта чІоагІа новкъарленаш хул тускараш ца хилар бахьан долаш. ВІаштІехьаяьккха яц укхаза хьажкІаш дІакхахьа транспорт а. Іалаьмате во болх бу Урус-Мартановски районерча «Красноармейский» совхозе хьажкІаш дІакхухьача «Чечингавтотреста № 3 йолча АТК (начальник нов. Григорян) машинаша. «Гвардейский» совхозе (Надтеречни район) кхоалагІча отделене хьажкІаш дІакхахьа кхоачамбалла транспорт ца хиларах «ККХ-3» яхача комбайно дийнахьа 3,5—4 гектара тІара хьажкІаш мара чу ца эцаш моттигаш нийслу. ДІадаха деза уж кхоачамбоацараш.

ХьажкІаш чуэцара балхашта юкъе лоархІамера моттиг дІалоац транспорто. Дуккха совхозаши колхозаши я транспорт ца тоъаш. Промышленни предприятей машинаша деча новкъосталах кхоачам а ца беш, дукхагІа а дикагІа а пайда эца беза колхозашеи совхозашеи шоай доалахьарча транспортах. ХІара автомашинага хадданза дийнахь а бус а болх байта беза.

Партийни советский, профсоюзнии, комсомольскии организацеш декхарийла я хьажкІаш чуэцара балхашта кхахьегамхой оарцагІбаха.

ЛакхагІа айе еза КПСС XXII съезда сийна лаьцача социалистически яхьа байракх.

Ханнахьа а ца йойташ а хьажкІаш чуэцар — из да республикерча кхахьегамхой сийлахьа декхар!

СУХАЛБЕ КХАШКАРЧА БАЛХАШТА

* * *

Балхий дневник

Республика кхашка гІолла 1961 шера 31-ча августа кхаччалца даь балхаш.

ХьажкІаш чунйцай:	1961 шу (гектараш)	1960 шу (гектараш)
Ялатнийна лаьрхІа	1772	113
Шекар доаккха свекла чунйцай	942	—
Зябь аьхай	34334	35526
Силос кийчъяьй (эзар тонн)	372	373

Дог гІоздоахаш хоамаш хоз республика кхашкара. ХІара денна республикера керда колхозаши совхозаши хьажкІаш чуэца йолалу — Надтеречни, Курчалоевски, Шалински, Урус-Мартановски районаша 31-ча августа кхаччалца 1772 гектар хьажкІаш чунйцай.

Къаьстта дика къахьегаш я Гудермесски, Надтеречни, Курчалоевски, Наурски, иштта кхыча районашкара звенош. Сихен ца йойташ хьажкІаш чуэцара наькъаш хьагойт хьалхле лелаераша.

Республикерча къахьегамхоша 1961 шера лакхара социалистически декхараш тІаийцад: 45 эзар гектарах хІаране тІара 45—50 центнер хьажкІаш яха.

Толамца кхоачашду шоаш тІаийца декхараш Ерригросийски социалистически яхье баьннача хьажкІаш лелаераша. Шалински совхозе эггара хьалха чунйцача хьажкІий хІара гектара тІара 60 центнер яьккхай, Гудермесскин Урус-Мартановскин районашка — 40—45 центнер.

Хьннаре къахьегаш ба укх деношка республика свекловодаш а. ДІайийнача ерригача свеклах 12 процент чунйцай. Соахкарчул сихагІа чуэц шекар доаккха свекла. Курчалоевски районе хІара гектара тІара 271 центнер, Урус-Мартановски районе — 253, Шелковской районе — 247 центнер свекла йоаккх.

Сихха деш латт кхыдола балхаш а. Чунйцай 1420 гектар гидуаргаш, хьайбашта доакъар кийчдеш латт.

ХІанз а чуэца езаш я 50 эзар гектар хьажкІаш 7 эзар гектар шекар доаккха свеклан.

Дика кийчбеннаб

Укх шера дика хьийкъа хьажкІаш хьалкхеяьй «Незрановский» совхоза ІаьлийЮртарча отделенерча болхлоша. Зехьа дайнадац совхоза кхашка цар хьийга къа. 380 гектар лаьтта дІайийнача хьажкІий хІара гектара тІара 50 центнер фуалъяьха хьажкІаш яха, аьнна отделене болхлоша денна дош кхоачашдаь ца Іеш тІехкхоачаш а хургдолга тешшаме да.

Отделене кулгалхоша кхетаду хьажкІаш чуэцара кийчо е езилга.

Отделене хІанззе а кийчъяьй «ККХ-3» яха хьажкІаш чуэца шиъ комбайн, хІаьта хьажкІаш чуэцаргйолаш тоаяь дІаоттаяьй ка бола ялаташ чуэцаш хинна йиъ комбайн, хьажкІаш дІаувзаш хургъя ялх трактори царна тІехьаювза тележкаши.

ХьажкІаш сихагІа чуийца яхара техника кийчъяь хиларал совгІа кулгашца хьажкІаш чуэца кийчваь 250 болхло ва отделене.

Дика йоакхо яьй цига чуийца хьажкІаш лораяра а. Хьалдаь даьннад 500 тонн чутассал доарч, 200 тонн Іойоассае йиш йолаш асфальт а йилла хьатташ кийчъяьй. Цул совгІа 300 тускари 124 зІари кийчдаьд хьажкІашта. Отделене коллективо дош деннад 15—20 дийнахьа хьажкІаш чуийца яха.

Хьийкъа хьажкІаш ца йойташ чуэцара отделене чІоагІа йоакхо яр гуш да гонахьара йоархІаш хьакха а хьекха латта кхаш, хьажкІаш лораеш бола нах бІаргабайча. Уккхаза віашагІтеха ба ден а бус а ха дергдола нах. Лоацца аьлча совхоза рузкъа доврдоацаш да віаштІехьдаьккха гІулакх.

— Тахан дика дагадоагІа тхона дІадахача шера тхоашкара дийнна гІалаташ, цудухьа отделенера зІамига а воккха а мел вола болхло оарцагІваьннаь укх шера дика хьийкъа хьажкІаш ца йойташ чуэцара,— йоах отделене управляюще Газдиев Асхьаба. Къаьстта чІоагІа хьинар айдаларца болх бу отделенерча болхлоша вай заман исторически документ КПСС кердача Программа проект ювцача деношка.

ХьажкІий цхьайола участкаш бІарг хьоасташ дика я. Къаьстта белгала я Нальгиев Якъуб керда латтача механизировании комсомольско-кагирхой звено хьажкІаш.

Ерригросийски социалистически яхье а яьнна, Ставрополь-ерча цІи хезача хьажкІаш лелаерхочо Денисенко Петра дІадоладаь дика гІулакх хьал а лаьца, лаккара социалистически декхараш оттадаьд цу звенос шийна хьалхашка: 276 гектарах хІаране тІара 65 центнерал кІезигагІа йоацаш фуалъяьха хьажкІаш чуэца.

Шоай участкера хьажкІаш чуэцара йизза кийчо яь а баьнна хІанз хьажкІаш чуэца болабеннача Надтеречни районерча къахьегамхошта новкъостала бахаб Нальгиев Якъуба звеноцара трактористаш Хроменко Александри Евлоев Баматгириш.

Дог тийшиа ала мегарда Іаьлий-Юртарча къахьегамхоша партеІ XXII-ча съезда сийна тІаийца социалистически декхараш кхоачашдергхилар.

Т. ТЕБОЕВ.

Хь. ОСМИЕВ.

Ховлда шоана, „ДІайха“ кортош!

Дунен машар
Бохо дагахь
«ДІайха» кортош
Молхах юзаш да шоай топ.
Халкъий хьашташ
Юстар тетташ
Хьувзаръшта
Вай да дала лоацца жоп:

Оаш из хьоабой,
«ДІайха» кортош,
ТІема цІерах
Шун шоай кІийле йоагаргъя:
Моакхаз берда
ДІатІакхийтта
Топпар пхьегІа
Цицха хинна йохаргъя!

ЧІОАГІБЕРГБА МАШАР

* * *

Къахьегамца чІоагІъергья Даьхе

Партеи Советски правительствои вай паччахьалкхе чІоагІъяра ю массайола мероприятеш чІоаггІа раьза а йолаш къоабалъю аз а тха ерригача коллективо а. Керда тІом дагабехача дог лазадоал тха массане а. Цудухьа юха а тІом хьоабе безам болча империалиститашта вий кхайкаю оаха.

Хьалха хиннача тІемо мел эенаш дир дагадоагІа сона. Цудухьа, хІанз деррига советски адамаш Коммунистически партеи Советски правительствои Программаи Уставеи кердача проекташа дегаш гІоз а даьха къахьегаш болча хана чІоаггІа эгІаздаха да тхо империалиститашта леладеча гІулаккашта. Ши бер да са хьалкхуьш доагІаш. ТІема хьалхедац аз уж. Сай бераш хьал а кхийна, дийша а дийша вай мехха коммунизм хьалъеча шерра даькъа лаьцача бакъахьа хет сона.

Тхона машар беза, тхо коммунизм хьалъеш доахк, хІаьта из хьалъяь якхара чІоаггІа къовсам лоаттабу оаха. ДІаховлда империалиститашта советски нах цхьаккха а хІамах кхерергбоацилга, Даьхе чІоаггІа лорае царна могаргдолга. Безац тхона тІом, тІом хургбац.

Р. ХОЧКАЕВА,
Грозненча № 20 йолча берий яслей заведующи.

ПАРТЕ МОЛЛАГІА ЗАДАНИ КХОАЧАШЪЕ КИЙЧА БА

* * *

РОСТОВ-НА-ДОНУ, 31 август. (ТАСС). ЧІоаггІа раьза а хинна тІаийцар Къилбаседа-Кавказа тІема округерча тІемахоша бокъонца тІема гІулакх де деза ха йистеяьккха баьнна салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш запасе бахийтара ха ханна тІехьаяккхара хьакъехьа КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советои яь решени. ТІемахоша массава раьза а волаш хьаллоац округа тІема доакъошка хулача митингашкеи собранешкеи, Советски паччахьалкхен оборонни низ чІоагІбара тІаергзаяь партеи правительствои яь решени.

Цхьан тІема подразделене хиннача митинге ше къамаьл деш ефрейтора Шуркин Анатоле аьлар:

— ХІанз эттача хьалашта мел эшача хана тІема гІулакх дІахо дахьа кийча ва со а са новкъостий а. Специальность а опыт а Іомаяьй оаха. Кхы а духкагІа лаккъергья оаха тІема говзал. Эскаре гІулакх деш оахош мел яьккхача хана Іомадаьр гІад а даха дІахьехаргда оаха къонача тІемахошта, хІаьта лоаццача хана Даьхе говза лорае ховрдолаш царна новкъостал а дерда.

Тхоах хІаравар кийча ва партеи правительствои енна моллагІа а задани кхоачашъе.

Вокх эскара даькъе хиннача собране къамаьл даьча зІамагІа волча сержанта Астишева аьлар:

— Маьрша болх бе, ваха дага хиннавар со, цхьабакъда, партеи правительствои тІахьехамах дІахо а Даьхе лораеча Іе кийча ва со. Империалиститашта дІаховлда цар тІатувсача кхерамашта духьал даха хІамаш вай долга.

СКВО тІема гІулакхаш тІа барий лично состава хьахойт дукха беза Дай-мохк лорабара шоай деррига низаш дІадала, фийлали тІема говзали лакхъе шоаш кийча хилар.

ЦАРНА ХЕТАР ХУРГДАЦ!

ЧІоаггІа раьза ва со паччахьалкхе кхы а чІоагІъяра партеи Советски правительствои даьча соцамашта. Юха тІом хьоабе, деррига дунен тІара нах тІема цІерал боххa гІерт империалистически бІеха гІозаращ. Цудухьа вай правительство ялац армера цІабахка ха тІакхаьчараш хІанзарчоа юха ца совцабича, термоядерни герз тохкилга дІа ца доладича.

Са яр санна уйлаш йолаш ба тха заводера беррига машиностроителаш а. Бакъахьа ду партеи Советски правительствои вай паччахьалкхе кхы а чІоагІъяра, низ болашагІа хилийтара де мел дезар. ТІом хьоабе гІертараша дІаховлда нагахьа санна царна тІема тийша болх дагабохе, шоай батт йохаргйолга.

Вайна тІом эшац. Вайна беза машар. Цунца мара хургдац наьха вахар нраз долаш. Цудухьа боахк тха заводера болхлой балха нормаш тІехкхоачашъеш.

К. ОЗДОЕВ,
Грозненски машиностроительни завода директор.

Тхо кхерадергдац!

Тха заводерча беррига болхлошеи гІулакхерча нахеи санна, оаха а — ЦРМЗ слесарий бригадо — хІанз этта хьалаш бокъонца кхета а деш, къоабалъю Советски паччахьалкхен оборонни низ дІахо а чІоагІбара партеи правительствои яь хьаькъалера решени.

Советски правительства яь Заявлени цІенхашттара хоам ба дунен-халкъашта юкъера гІулакхаш кхоккадаьча а Советски Союзаи социалистически лагера вокх мехкаштеи гуччахьа кхерамаш тІатувсаш а йолча НАТО-на юкъерча паччахьалкхенашта.

Шо дог тийше хила, тха партии советски правительствои, вай сийлахь-йоккхача Даьхен кънгаша а санна, советски мехка оборонни низ чІоагІбара мел эшар оаха дергхиларах. 1964 шера чотах продукци арахецаш я тха бригада хІанз. ХІаьта ер шу чакхдоаллаш 1964 шера план йизза кхоачашъяь даргда тхо. Цунца чІоагІбу оаха Советски паччахьалкхен низ. Оаха моастагІашка теІадайтардац советски лаьтта.

Моллагіа а халонаш эша а яь, хьаькъалерча Коммунистически парте кулгалца оаха вохавергва вай езача Даьхенна кулг тІада гІерташ вола моллагІа а агрессор.

А. ЕНГУЛАТОВ,
А. БАБАЕВ,
А. АТАНЕСОВ,
Грозненски ЦРМЗ слесарий бригада.

Семилетка кхоалагІча шера бурув деттара план ханал хьалха кхоачашъяра сийленца къахьегаш хьайоагІа «Малгобекнефть» нефтепромысловн управлене № 805 йолча скважина бурув тохаш йола І-гІа бригада. ГІаийцача декхарех бетта 500 метр кІоарга бурув тоха дезача 760 метр тох бригада.

СУРТА ТІА: (аьрдехьара аьттехьа) бригадера дикагІбола болхлой слесарь Понамаренко, бурув деттачун помощник Ацаев, слесарь Монахов болх беш боахк.

И. Плиева сурт.

ТУРПАЛ-КОСМОНАВТ Г. С. ТИТОВ БЕРЛИНЕ КХАЧАР

БЕРЛИН, 1 сентябрь. (ТАСС). Германски Демократически Республика Паччахьалкхен совета Председателе В. Ульбрихта хьийха а хьийха, тахан Берлине кхаьчав турпал-космонавт майор Герман Степанович Титов.

Чуэцаргья ханал хьалха

ХьажкІаш кхееш дика къахьийгад укх шера Надтеречни района «Гвардейский» яхача совхоза хьажкІаш лелаераша. ХІанз хьажкІаш чуэцара балхаш сихденнад совхозе.

ЦхьоаггІа ара а баьнна, чуийнна хьажкІаш чуэцаш боахк совхоза 3-ча отделенера къахьегамхой. 100 гектар хьажкІаш чуийца а баьнна, 2000 центнер совгІа томараш тІехьа хьажкІаш дІаеннай цар. Дика новкъостал ду МагІалбика района «Ингушский» яхача совхозера баьхкача механизатораша. Шоай комбайнаш а йолаш 10 саг ва уж укхаза.

ХьажкІаш чуэцача геттара хьинаре къахьег комбайнера Гериханов Бауден трактористa Магомедов Ризванеи. Лоадама хІама ца эшшаш шишша норма кхоачаш а еш, дийнахь-бус 7,5—9 гектара тІара хьажкІаш чуэц цар. Иштта дика къахьег шишша прицеп тІехьа а ювзаш хьаьяьха хьажкІаш хьаттарашка дІаувзаш волча «Ингушский» совхозера венача тракториста Эрсиноев Султана а.

ХІара денна 300 совгІа саг хьажкІаш чуэца аравоал кхоалагІча отделене. Ший воІа Сайт-Ахьмада кхеяь гибридни хьажкІаш чуэца йолаяьча хана цІагІа Іеваланзар 70 шу даьнна Мачигов Мажи, хІанз ший воІаца хьажкІаш чуэцаш ва из. ХІара денна 8—10 центнер хьажкІаш гІадамех хьа а йоахаш балхах дика ка йоал кхыча боккхача наьха а: Геталова Аче, Хамидова Эте, Бексултанова Тауда, иштта кхы дуккханей а.

Эшшача тайпара дика віаштІехьбаьккхабац хьажкІаш чуэцача комбайний болх. Август бетта 27—31-ча деношка делкъел тІехьагІа мара хьажкІаш чуэца йолаяланзар «ККХ-3» яха керда комбайнаш. Хьаяьха хьажкІаш комбайна бункер чура дІакхахьа транспорт ца тоъар бахьан долаш комбайнаш сеца езаш хилар. Цу тайпара гІулакхаш совхоза цхьоалагІча отделене а нийслу.

Ерригача техникаш бизза пайда эцара тІаяхийта еза дукхагІа йола уйла совхоза дирекце а партийни организаце а. Кастта хьажкІаш чуийца яхара мел эша торонаш йолаш я совхозе. ЛаьрххІа цу гІулакха яхкийтача 36 автомашинага, хозза хьисап а долаш, боагІача тайпара болх байте хьаттарашка хьажкІаш Іоврґьяц.

Кхыча районашкара новкъостала тІабаьхка механизатораш а техника а шоайцигара хьажкІаш кхаьча яьлча дІагІоргйолга дага а кхоабаш, цхьаккха сахьат ца доадеш чуийца яха еза совхоза хьажкІаш.

С. ДИШНИЕВ,
Надтеречни района заготовкай керттера инспектор.

КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи

ЭСКАРЕ БОКЪОНЦА ГІУЛАКХ ДАРА ХАНАШ ЧАКХЪЯЬННА САЛТИЙИ, МАТРОСАШИ, СЕРЖАНТАЩИ, СТАРШИНАШИ ЗАПАСЕ ЦА БОХИЙТАШ ХАННА СОЦАБАРАХ

Германски машара договор вІаштІехьдаккхарах Советски Союза еннача предложенешта жоп луш, Америка ВІашагІкхийттача Штаташеи, агрессивни блоках болча цар союзникашеи тІема кийчо чІоагІагІа ярца эттача хьалага хьежай КПСС ЦК-аи СССР Министрий Совети.

Цу тайпарча хьалашка Советски Союз тІемах лораяра низаш чІоагІде дезилга теркал а деш, КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советои лаьрхІад, малхбузерча державай агрессивни гІозараша моллагІа провокацеш йойя, Советски Арме тІема кийчо Іалашъяра мел эша эскаре гІулакх деш законах йола ха чакх а яьнна запасе бахийта лаьрхІа бола салтийи, матросаши, сержанташи СССР ТІема Низашка ханна соцабе.

НАТО яхача военни блока чуйоагІача паччахьалкхенаша массадолча тайпара дунен халкъашта юкъера хьал телхадеча хана, СССР-а а кхыдолча социалистически мехкашта а кхерам тувсаш къамаьлаш а деш, герз дукхагІа хьадеш, корзагІбаьнна тІема кхерам боаржабеш хьал эттача хана, Советски Союз ялац из гІулакх ца дича. Советски Союза кхерамзлен хьашташа дІадех, Германеца машара договор хиллалца йолча хана кхаьстта дикагІа кийчбаь бола тІемахой Советски Союза ТІема Низашка хилар. Цу договоро торо хулийтаргья паччахьалкхенашта юкъера гІулакхаш дикагІа хилийта, Европера хьал тоаде, хІаьта дерригача дунен тІара машар чІоагІбе. КПСС ЦК-аи Советски правительстваси дог доах, США, Англе, Франце, кхыча малхбузехьарча державай кулгалдеш долча гІозараша из кхетадарга, цига хьаькъал котдаргхиларга, хІаьта малхбузехьара державаш машар хилийтар а из чІоагІбар а чІоагГІа дезаш долча калхъий лоІама духьал гІорг ца хиларга. ТІаккха кхы соцабе безаргбац тІема низашка гІулакх дара шоай ха яьккха бола тІемахой, цар цІабаха йиш хургья, шоай дезал болча, машаре кхаьхьега.

Коммунистически общество хьалъеш доаллача советски халкъанна машар эш. Цудухьа вай политика — из машара политика я, ерригача паччахьалкхенашца доттагІал леладу, царца машаре дахара принципай ларда тІа гІулакхаш леладу политика я.

Советски Союза, социалистически вІаши доттагІал долча кхыча мехкий а, герза низаца кхыча паччахьалкхенашца вай къоастаде безам болаш дешаш дац. Вай программа — из герз кийчдар дац, герз дІадаккхар да. Атомнии водороднии бомбаш, тІема ракеташ, танкаш, военни самолеташ, кхыдола тайпа герз а вайна эшаш да духьала оборона бахьан, хІаьта из дІадаккха кийча а да, хІанзехьа а, ерригача кхыча паччахьалкхенаша из дойя. Цхьаккха балха ди, цхьаккха килограмм металл, цхьаккха литр горючи доадергдацар вай тІема гІулакхий духьа, нагахьа санна ерригача паччахьалкхенаш герз дІадаккхара новкъа йоаларе. Беррига халкъа къахьегам, деррига материальни гІирсаш дІадохийтаргдацар тІаккха духьал халкъа вахара хьал тоадара мара, Іилма, техника, культура дегІайоалаяра, экономически кІезига дегІаенача паччахьалкхенашта цІенча дегаца новкъостал дара мара.

Советски правительствас духха гІулакхаш даьд, хІаьта дІахо да а ду кхохкам лаьгІбара, Финляндера ший военни база дІаяккхар? Укх тІехьарча ялх шера диазза вай мехка СССР ТІема Низаш цхьан оагІорахьа кІезигдаьд. 1955, 1956, 1958 шерашка вай ТІема Низаш кІезигдаьд 2 миллион 140 эзар саг. 15 январе 1960 шера вай ТІема Низаш 1 миллион 200 эзар саг дІахо а кІезигде, аьнна решени тІаийцар. Вай бокъонцахьа кхоачашъергьяр из решени а, нагахьа санна социалистически мехкашта кхерам тувсаш йолча НАТО чуйоагІача паччахьалкхенаша укх тІехьарча хана чІоагІагІа еча тІема кийчоно эскар кІезигдар соцадайта мара.

Советски правительства политика хувца ца луш машар лорабара, чІоагІбара, мехкаш а халкъаш а къестаеш йола новкъарленаш дІаяхара, шерра торговлии культурни гІулакхаш дІа-юха лелийтара, халкъашка Іилманеи техникан карагІдаьнначох пайда эцийтара тІаерзаяь я.

Машар чІоагІбар — из да эггара хьалха хІанз паччахьалкхенаш вІаши къестаеш дола деррига къовсамера дешаш машарца къоастадара наькъаш лахар. ШоллагІча дунен тІемах юхедисараш дІадахарал, Германеца машара договор дарал, цун ларда тІа Малхбузехьарча Берлина дош къоастадарал ирагІеи лоархІамегІеи проблема яц хІанз. Кхетадеш да, германски машара договорах дола дош къоастадеча хана бокъонца этта дола хьал лоархІаш хила дезилга, германски, ши паччахьалкхе — Германски Демократически Республикеи Германе Федеративни Республикеи йолаш хилара мукІарло даргара хьадоагІаш из хила дезилга. Машара договор дарца Малхбузен Берлинга кхоачаргья демилитаризованни кортамукъача города статуси цун чурча гІулакхашта юкъе гІертаргбоацаш гарантин.

Советски Союзо беррига низ тІабохийт Германецара гІулакх машарца вІаштІехьдаккхара дош вІаши раьза а йолаш ерригача оагІоний законни хьашташ теркал а деш къоастадайтара. Воаш яхкар данза даргдац яхаш цхьаннена а низ бац вай. Советски правительство кийча я пункта тІехьа пункт, статьяна тІехьа статья йолаш малхбузехьарча державащеи, германски шинна а паччахьалкхений викалащеи цхьана германски машара договора еррига положенеш ювца, дикагІа йола, машара деша дика гІулакх дергдола решени лохаргйолаш.

Миштa жоп лу малхбузен державай правительствашa Советски Союза машар безаш, хила тарлургйола конфликташ дІаяха, вІаши машаре дахара принципий ларда тІа паччахьалкхенашта юкъера гІулакхаш нийса вІаштІехьдахара духьале еш мел дар дІадаккха гІерташ деча гІулакхашта. Вай предложенешка лерттІа хьажара меттел кхерам тесарца, тІема кийчо чІоагІъярца, тІема гІулакха керда ассигнованеш дарца, тІема низаш духхагІа хилийтарца жоп лу вайна. Укх шера 26 июле телевидене гІолла къамаьл деш США президента Д. Кеннеде кхьметтел ультиматума хьисапе хІама а оттадир вайна хьалхашка, ма дарра аьлча, Германеца машара договор дара дош вай дІадаккхар дІа а дехаш. Ше тувса кхерам чІоагІбара Д. Кеннеде аьлар, «НАТО щит шерьярах», хаьта хІанз сихха кхоачашъеш латтача США тІема кийчоний шеррача программах кхайкарал а дир.

1961—62 финансови шера 3,5 млрд. доллар лакхъяьй, из ца хилча а 50 млрд, долларал тІех йоалаш хинна, США тІема бюджет. ЦІаккха а машаре йолча хана США а НАТО тІема блока кхыча доакъашхочо а тІема кийчо-ярга хІанз санна иштта духха ахча дІаахийтадац. США бокъонца долча тІема гІулакхе 200 эзар совгІа резервисташ боахаш, тІема низаш шердара кхыдола гІулакхаш деш латт.

Сихдаь тІема гІулакхаш леладу хІанз агрессивни тІема блокашта чуйоагІача кхыча паччахьалкхенашца а. Малхбузехьарча державай доал деш долча гІозараша ремилитаризованни Малхбузен Германех беш латт дунен керда тІом хьоабара керттера низ. ХІанзарча герзаца Іалашъяь йола Малхбузенгермански бундесвер, хІанзехьа а да Европера НАТО тІема низий дог, хиннача гитлеровски генералашта хІанз дІател НАТО тІема кулгалдара лоархІамегІа йола позицеш. Хьан кулгалду НАТО стратегически планаш уттаяра? ТІема преступник Хойзингер, йовзаш йолча «Барбаросса плана» — Советски Союза духьаларча гитлеровски агрессе плана авторех цаІ ва. Хьан командах да НАТО Европа централни зонера лаьтта гІолла лела эскараш? Царна команда телар, Францеи кхыча европейски мехкийн кортамукъал бахьан къовсам лоаттабаь бола бІаьш эзараш нах къиза боабаь вола генерал Шпейдель ва. Бундесвере лакхера командни пост я генерал Ферчага — Советски Союза бІарчча областаш йоассаяь волча тІема преступникага.

Герз кийчделга сих а деш, корзагІбаьнна тІема кхерам а боаржабеш малхбузехьара державаш гІерт германски машара договорах долча дешахи, цун ларда тІа Малхбузен Берлинера положени вІаштІехьйоаккхилгахи низашка хьожаш йола объект е. Цу тайпарча хьалашка машара договор ца дар—из да Малхбузен германски военщинен НАТО агрессивни блоке гуччахьара авантюраш могаяр. Дика ховш да Германски Демократически Республикерчеи. хІаьта иштта кхыча социалистически мехкашкарчеи социалистически стройна духха хана денз бІарг тІалоаттабеш уж болга. Гитлеровски Германена духьалара тІом болча хана вай союзникаш хинна, хІаьта хІанз фактически малхбузенгермански милитаристашеи реваншисташеи яххар деш йола Малхбузехьара державаш гІерт, Советски халкъагареи кхыйолча машар безача паччахьалкхений халкъашкареи кхоанарча денах бола цар тешам боабе. Цар безам хургбар вай мехкарча хІара саго, хІара советски дезало иштта духха мах а луш шоллагІча дунен тІем тІа яьха коталонаш вайгара дІаяха.

Бакъдари нийсадари вайгахьа да. Советски Союзо чІоагГІа а массаза а лелаю деррига халкъий хьашташ кхоачашдеш йола машареи машарца берригаш бахареи политика, хІаьта цхьанна а кхерамой кхерам тІатувса гІертарои сийлахь-воккхача Ленина хьийхача цу наькъ тІара а йоаккхаргьяц из. Германски машара договорацара моллагІа дале а, къаьстта ший мехка дола пайдаш лехац Советски правительствас. Машар бахьан долаш машара договор оттаделга вай хьадех дунен халкъашта юкъера хьал чІоагІдараи тоадараи. Советски Союзо яхац Европа карта тІа хувцамаш де деза. Машара договора тІа белгалде деза Советски Союзо яздаьча кулгашта юххе США-и, Англеи, Францеи кулгаш а яздаь Потсдамски соглашенех, тІаийца доазонаш — укх пхийтта шера бокъонца долаш дола доазонаш. Вай гІертац цхьанне а бокъонаши хьашташи дохаде. Советски правительства йоах, Германеца тІом лоаттабаьча мехкаша цхьана машара договор оттаде деза, из договор оттадаро цига дакъа мел лаьцарашта цхьатарра пайда а лургболаш.

Германски машара договор оттадара эггара хьалха духьал ба кердача тІема авантюрай планаш кийчъеш бола Малхбузен Германера милитаристаши реваншисташеи. Ший хана Гитлер кхаьбараша, цун бе герз делларашa, шоллагІа дунен тІом хьоабаьраша Германе Федеративни Республика экономикаи политикаи командни моттигаш тахан юха а дІалийцай. Малхбузенгермански реваншисташеи милитаристашеи фашистски Германегара хьаийцай кхыдола халкъашъ лоал оттадарен цар территореш дІалувцареи программа. Германе Федеративни Республика канцлера Аденауэреи цун гонахьарча низашеи шоай официальни политически курса лард яьй реваншизмах. Боннски правительства министраша Штрауса, Леммера, Брентанос, малхбузенберлински бургомистра Брандта, канцлера санна, хьалхьею реваншистски уйлаш. Малхбузенгермански программа — из тІема программа я.

Малхбузенгермански реваншистийн милитаристийн планаш тІа машара договора моттиг яц. Машара договор цар наькъа духьала латт, хІаьта из ца оттадайтара шоашта могар а ду цар. Цхьабакъда, машар чІоагІбе мел гІертарий хьежа йиш яц Малхбузен Германера кхераме гІулакхаш керттерча боарамга дІакхоачаш кІоаргдаларга. Советски халкъо машареи сатийнеи додча вахара бокъо яькхай шийна доккха зе а деш, хІаьта Советски правительство чІоагІо яь я хІанзара тІехье, вай бераш, хьатІакхуврaш цІаккха а саготои тІема халонаши ца ховш бахара шийна могар де.

КПСС ЦК-неи Советски правительственеи хет Европе керда тІом хьоабара чІоагГІа духьале е еза аьнна. Йиш яц тІом сецачул тІехьагІа вІаштІехьдаланза долча гІулакхех а машара договор ца хиларах а пайда а эцаш малхбузенгермански милитаризмага ди-тІехьа дуне тІемага кхоачадайта. Машар эшача паччахьалкхений декхар да— тІом хьоабара духьале яр.

Духхьала цудухьа Советски Союзо дех кхы вІалла тІехьа а ца доахаш германски машара договор оттаделга, хІаьта ер шу чакхдалалехьа из вай отта а дергда, кхыча машар безача паччахьалкхенашца цхьана. Нагахьа санна малхбузен паччахьалкхенаши ФРГ-и машарца из гІулакх къоастаде духьала хуле, тІаккха цу гІулакха раьза йолча паччахьалкхенашта цхьана Германски Демократически Республикаца из договор оттаданза яргьяц Советски Союз. Из оттадаро хІама тохаргья малхбузенгермански милитаристий лаьрхІараштеи планаштеи. Договоро юридически чІоагІдергда тІом хинначул тІехьагІара германски доазонаш. Дерригдунен халкъашта дІа а хайна дІаоттаргда цхьа хІама, Германе цхьан даькъ тІа — Германски Демократически Республике — германски милитаризмо агрессивни тІемаш хьоадеш хинна. дІаяха Іаьржа-ха цІаккха а юхайоагІаргйоацаш дІаяьннаг-га. ГДР-царча машара договоро, маяко санна, деррига германски халкъашта машаре вахара никъ хьокхаргба йиззача суверенитетеи кортамукъалеи хьалашка, юкъара къамий декхараш къоастадергдола никъ хьокхаргба. Цу дерригане а гІо дергда Европа центре чІоагІале яран деррига дунен тІара машар чІоагІбаран.

КПСС Центральни Комитетои Советски правительствои советски халкъанна, кхыча деррига халкъашта тешам лу керда тІом ца хилийтара, къоастадаьнза дола дешаш герзаца а ца къоастадеш, переговорашца къоастадара де мел могар дерг хиларах. Советски предложенеш цхьалха а кхеташ а я: вай ях переговорий стола тІа Іо а хайша сатийнна, лаьрхІа дувца деза Германецара гІулакх машарца къоастадара дешаш. Цхьабакъда, советски халкъ оагалургдац кхерама хьалхашка, Советски Іаьдал эттача хьалхарча шерашка 14 паччахьалкхений коалицен агрессена духьала лаьттай Советски паччахьалкхе. Вай оагадаланзар гитлеровски Германи тийшача балхаца летача, фашистски бІехал бе а бийра, вайна цо чІоагІа, геттара чІоагІа зе даьдале а. ХІаьта, нагахьа санна Германеца машара договор оттадарца империалисташ юха а вай тІема юкъе чуоза гІорте, вай кийча да цІаккха а дийнлургдоацаш агресси еш дола низаш дІадаха, халкъашта лаьрхІа варгвоаца зеи таІазари тІаоттаде гІертаргбола бІехал тоІІабаь бийна дІабаккха. Авантюраш езаранта дІаха декхар да, хІанз дунен тІа эттача кердача низашка хьежача, нагахьа санна цар тІом хьоабойя, агрессораш бохабергболга.

Цхьабакъда, сагота доацаш, фелал яйна хила йиш яц вай. НАТО тІема блоко хІанзара хьал кхы а чІоагІагІа кхохкаде ше дар деча хана КПСС ЦК-и Советски правительствои лерхІ вай Даьхе тешшаме лораяра де мел дезар данза даргдоацаш.

Хьалххагіе а дІанхайкадаьча тайпара, Советски правительства, 1961-ча шерарча планаца лаьхІача тайпара, тІема низаш кІезигделга хаННа соцадаьд, укх шера оборонага дІадодар кІезигдухха лакхде решени яьй. Цул совгІа, тІема низаш дикагІа тІема кийчдара динза мел даргдоацар а даьд.

КПСС ЦК-аси Советски правительствои дег чура баркал оал вай паччахьалкхен оборона низ дІахо чІоагІбанза баргбоацилга кІоаргга кхета а деш, партеи правительствои даьча кхайкарала шоай патриотически хьинарца накъа а баьхка деррига шоай хьинар а низ а оарцагІ а баькхха шоай производственни планаш кхоачаш а тІехкхоачаш еш сихагІа а дикагІа а оборона заказаш кхоачашдеш боахкача кхал а мІа а болхлошта, колхозникашта, колхозницашта, Іилмахошта, инженерашта, техникашта, берригача советски наха.

Мехка оборона дІахо чІоагІъяра, цхьайолча предприятешка 8 сахьата балха ди оттаде аьнна предложени еннача болхлошта шоаш чІоагГІа раьза хилар дІахойт КПСС ЦК-аи Советски правительствои. КПСС ЦК-и Советски правительствои латташ долча хьалага хьежжа, чакхъяккханза яргйоацача предприятешка из предложени чакх а йоаккхаш цох пайда эцаргба.

Укх шера шоай гІулакхера ха яьккха боалача салташкара, матросашкара, сержанташкара, старшинашкара КПСС ЦК-и Советски правительствои цІерах дуккха письмоши резолюцеши ух ТІема Низий мугІарашта юкъе шоаш битар дехаш. ТІема Низашта юкъе шоаш болча хана шоаш Іома мел даьр, шоай опыт вай Советски Даьхе лораяра дІалулга деза царна. Советски паччахьалкхен оборона чІоагІъяра декхараш а латташ дола хьал а нийса кхетадеча тІемахошта-патриоташта баркал оал КПСС ЦК-и Советски правительствои.

Мохк кхерамах лорабара хьашташ Іалашданза даргдоацаш хиларца хьалхле а лелаеш, латташ долча хьалеи, Америка ВІашагІкхийттача Штаташа а цар НАТО союзникаша а хадданза тІалоаттабеча кхерамеи лоархІам а беш, КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои оборона министра тІадиллад ханна, Германеца машара договор далцца, 1961-ча шера гІулакхе лелара ха йистейоалаш бола салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш запасе дІабохийтилга эшшача боараме тІехьадаккхар.

КПСС Центральни Комитето, Советски правительства салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш, эпсараш, инараташ, адмиралаш, беррига ракетни эскара тІемахой, гІаш лела тІемахой, фена духьаларча оборона тІемахой, фена тІема низий а форда тІема низий а тІемахой тІахьех масса а тайпара фийлали тІема кийчои лакхъяра, тІемахой дисциплинеи порядоки кхы а чІоагІъяра, кхы а чІоагІагІа тІагІертта шоай тІема говзал айяра. Советски Даьхено ший тІемахошта бе деллад дунен, тІа эггара дикагІа, толашагІеи низ болашагІеи дола тІема герзи техникеи. Советски Эскарашкара яраш санна межконтинентальни кхыйола тайпеи ракеташ дунен тІа яц. Уж хьаьй советски болхлоша, техникаша иженераша, Іилмахоша. Вай тІемахой сий дола декхар да Даьхе лораяра хьа мел яь хІамаш Іалаьмате дика Іомаяр — йовзар.

Советски Союзо цІаккха а хьалхагІа герз юкъедоаладергдац, цІаккха а тІом болабеча новкъа яргьяц. Цхьабакъда, вай тІема низаш моллагІча а агрессора из хІалаквергволаш хІама тоха масса а хана йизза тІема кийчо йолаш да.

КПСС ЦК-и СССР Министрий Совети деррига советски халкъа чІоагІа раьза я из вай партех а Советски правительствах а тешаш хиларах, цар лелаю арахьара а чура а политика цо могаярах.

Вай социалистически паччахьалкхе цІаккха ца хиннача тайпара чІоагІа я. Советски халкъа хьинарерча къахьегамо Іалаьмате докхха беркат лу. Хургйолча, Советски Союза Коммунистически парте XXII-ча съездо хьажа а хьежа тІаэцаргья парте керда Программа — вай мехка коммунистически общество хьалъяра программа. Цу бокъонца йолча коммунизма манифесто шерра горизонташ хьаелл вай халкъа. Вайна машар беза. Америка ВІашагІкхийттача Штатий, Англе, Франце, деррига кхыча мехкий халкъашка доттагІлен кулгаш дІа а кхувдадеш вай ях: хьадувла машаре даьх вай, машар чІоагІбе вай. Халкъаша цхьан къахьегарца из лорабе йиш я.

Советски правительства ЗАЯВЛЕНИ

ХІанз укх сахьате халкъашта ховш да НАТО тІема блока политика тІехь-тІехьа дукхагІа агрессивни хулга. ТІема кхоачамаш цІаккха а ца хиннача боарамашка дІа а кхоачадеш, эскараш сов а доахаш, дунен халкъашта юкъера гІулакхаш тІехдаьнна чІоагІа кхохка а деш, тІехь-тІехьа чІоагІагІа кхувс шоай тІема машина лайси Америка ВІашагІкхийттача Штаташеи цар союзникашеи. ГІулакх мича дІакхаьчад аьлча, Германски Демократически Республикаца машара договор дара луш дола жоп, герз кара а ийца тІом болабарца хила деза, яхаш, кхерам тувсаш ба США а цунца цхьоагІо йолаш долча мехкий а доалера деятелаш.

Саькха хиланза ца воалийта уж бакъдараш долаш хилча, Советски правительства ший декхар лерхІ, нагахьа санна из латаргхуле, моллагІа вола агрессор а юхатоха Советски Союз йизза кийча хилара мел эша гІулакх делга. ХІанз из юха ца хилийта оарцагІа балара тоъам хиллал дика дагайоагІа советски наха, шийгахьа тІема техника совле хулга Іалаш а даь СССР-ах Гитлер летача хана, Сийлахь-боккхача Даьй-мехка тІема хьалхарча бетташка хинна, йоккхий халонаш. Гой, цудухьа даьд хІанзехьа а Советски правительствас СССР тІемах лораяра низ чІоагІбара эшаш дола дуккха а гІулакхаш. КІоаргга, массе оагІорахьара цу деша уйла а яь, из бахьан долаш тІаийцай цо ядерни герзаш экспериментальни лелхийтилгах йола решени а.

Из цІенхашттара гІулакх лоархІамеи бехктокхамеи хилар дизза кхета а деш, Советски Союза Правительствас динза даргдоацаш лерхІ, вай планета тІа бахача бІаьш миллионаш болча наха дунен кхоалагІча тІемах хургйола катастрофа ца хулийтилга мара, кхы маІан доацаш йолча цу решене маІани лоархІами советски халкъага а дерригача адамашка а дІадовзийтилга.

Дунен керда тІом кийчбеш бараша хІанз наха саІехамаш дувц, нагахьа санна из болалойя, керда тІом термоядерни герзаш доацаш хургба, яхаш. Цхьабакъда, из халкъаш Іехаделга да. Хьалхе а белгалдаьча доазонел арахьа ца эккхийташ тІема цІи соцае низ ца кхаьчалга хойт историе опыто. Юхакъовла низ ца кхоача шоай къиза законаш да тІемий. Агрессоро тІом хьоабу ше летар гора отташе, ше яххар цунга дайта. Нагахьа санна эше, моастагІчоа ше де лийрхІа хІама шийна тІакхоачаргдолга а кхетаду агрессоро. Цудухьа тІема юкъе яхача хІара паччахьалкхено, дІалеташ яле а лоралуш яр яле а бе-башха а доацаш, цхьаккха хІама а дутаргдац ше котъялара ца деш, шийга долаш дола деррига тІема кхоачамаш кхоачадаллалца ше ийшарг а лоархІаргьяц цо. Ишта хьалаш хилча моллагІча а герзащарча конфликтах, юххьанца, кхьметтел лоадам боацаш из яле а, ядерни паччахьалкхенаш цу юкъе йолхе, хиланза а ца боалаш массане юкъара ракетно-ядерни тІом хургбар.

Дукха ха йоаццаш шоай цІагІа тІом бІаргабайнеи машар юхаоттабара цхьанна хІаманца диста йиш йоацаш дукха лайнеи болча советски наха къаьстта дика кхетаду чуийнна тІема кхоачамаш делга дІадаккхара, хІалак хилар тІадахьача тІемашта даиман кІалхардалара халкъаш тІакхер хІанад. Цхьабакъда, хьалха дІадахача тІемех наха тІакхаьча хиннар деррига а кІориг да алхха массехк термоядерни бомба царна тІакхоачае тарлургйолча унзарленашта юхе. Йоккхийча паччахьалкхенашка-м тахан итташ, бІаьш хинна ца Іеш, эзараш ма йий уж тайпа бомбаш. Кердача герзий низ боккха хиларах, термоядерни зарядаш тоха лаьрхІача метте дІакхоачаярах, цу тайпара герз техача цо дергдолчох дола Іилман а технически а кхетамаш. вай ханара тІом мишта хургба дизза кхетаде торо йолаш, кхоачам хиллал Іоадаьд, ше ядерни цхьа паччахьалкхе хиларах тарра, Советски Союзо.

Советски паччахьалкхе я массане а деррига а герзаш дІадоахилга, атомни герзашта тохкамаш дар соцаделга эггара хьалха дІакхайкадаьр. ВІашагІкхийттача Къамий Организацега ювцийта цо цкъа мо дуккхаза а тийннай из гІулакх кхоачашделга Іалашдергдола хьдда йола предложенеш. ВІашагІкхийттача Къамий Организаце трибуна тІара, Советски правительствана керте латтача Н. С. Хрущева посланешцеи даьча къамаьлашщеи, переговорий стола гонахьа социалистически лагера викалаш малхбузехьарча мехкий викалашца вІашагІа мел кхийттача моттиге массаза а хозаш хиннаб, чІоагІане чІоагІа дунен халкъашта юкъера тІахьожам а болаш, деррига герзаш—тІехьарча бомбага, тІехьарча снарядага кхаччалца—дІадахара, эскараш — тІехьарча салтечунга кхаччалца — мукъадалийтара, генеральни штабаши тІема ведомстваши цІенъяь дІаяхара хьакъехьа барт бе, яхаш, Советски Союзо даггареи цІенеи бу тІахьехам.

СовнагІа аьннарг хургдац, нагахьа санна США. Англе, Франце, малхбузехьарча тІема блокашта юкъе дакъа лоацача цхьаццайолча кхыча правительствашта а иштта из ловш хиннадаларе, адамаш тахан а тІехь герзаш а доацаш, эскараш а доацаш машаре дахаш хила йиш яр, аьлча.

Герз дІадаккхара моастагІаша хІанз а тІехьа сурт уттаду, герз дІадаккхара хьакъехьа соглашени яра духьале еш дараш, тІахьожама хьакъехьарча деша Советски Союзои Малхбузен державашеи лувцаш дола тайп-тайпара наькъаш да, яхаш. Цхьанне а харцдац паччахьалкхений эггара бІарзагІа долча хьаштех — цар кхерамзлен хьаштех — тоссалуш долча герз дІадаккхара дунен халкъашта юкъера тІахьожам оттабелга чоалхане а бакъахьара а гІулакх хилар. ТІахьожама хьакъехьара дош, бакъ а долаш, герз дІадаккхара хьакъехьарча соглашенега бодача наькъ тІа оттабаь кхера хиннаб дуккхача шерашка. Из хиннад герз дІадаккхара хьакъехьа телаш йола моллагІа а предложенеш чакх ца йоалийташ йитар духьа бахьана малхбузехьарча державаша тІахьожамах пайда ийбаь хиларах. Уж хьалхагІа а цІаккха гІийртаяц герз дІадаккхара тІахьожам оттабе. Из дикагІа кхетадергдолаш хьахьекхар, бувцаш бар герз дІадаккхара лоаттабу тІахьожам а боацаш, герз кийчдара лоаттабу тІахьожам ба аьнна, ООН-а трибуна тІара ши духьа доацаш хьакхайкадаьча хьалхагІа хиннача США президента Д. Эйзенхауэра.

Герз дІадаккхара гІулакх доха ца дайтар духьа Советски правительства духхьал дІааьлар, дунен халкъашта юкъерча тІахьожама хьакъехьа малхбузехьарча державаша луш йола моллагІа а предложенеш хьалххагІе а хьатІаэца кийча я ше, аьнна. Цул тІехьагІа малхбузехьарча державашкара эшар цаІ мара дацар — массане а герз дІадаккхара хьакъехьа вай еннача предложенешта хьатІайоагІилга а массане а юкъара тІахьожам лоаттабара хьакъехьа шоай предложенеш лулга

(ДІахододар 3-ча оагІо тІа).

СЕРДАЛО
2-гІа оагІ, 3 сентябрь, 1961 шу.

Советски правительства ЗАЯВЛЕНИ

Инстедоалар. Долалур 2-ча оагIо тIа.

а. Цхьабакъда, тамаш йолаш гIулакх да — дунен халкъашта юкъера тIахьожам оттабара гIулакха цул хьалхагIа селла чIоагIа йоакхо еш хиннараш мотт сецача санна бисар, дунен халкъашта юкъерча тIахьожама система хьакъехьа шоай идеяш вIаштIехьъяхара а чакхъяхара а цхьаккха новкъа хIама доацаш шоашта торонаш еннача хана!

Сенца кхетаде дезаш да хIаьта, малхбузехьарча державашкахьара цу гIулакха хIанзалца хаьдда предложенеш ца хилар? Из кхетаде йиш яц тIахьожама хьакъехьа шоаш енна предложенеш Советски Союзо дIатIаэцарг ма йий, тIаккха малхбузехьарча державай е массане а цIендаь герз дIадаккхара тIехьа хила езаргья, е герз дIадаккхара моастагIий шоаш хилар, цу тайппара герз дIадаккхара тIахьожам лоаттабара моастагIий шоаш хилар а, бокъонца дIагучадаккха дезаргда, аьнна хеташ, уж кхерарца мара.

Вай деношка керттерадар — из массане а цIендаь герз дIадоаккхилга да, хIаьта цу тайпара герз дIадаккхара хьакъехьа яьча соглашене къоастадергдар ядерни тохкамаш дара хьакъехьара дош а. Бакъдолаш да, сихдаь хьадеш дола герз соца а дича, хIаьта Іоадаь герз дIа а даьккхача, из эргадаха дезаргдола бахьанаш дIадаргхилари, долче, экспериментальни ядерни тохкамаш де дезарг ца хилари. Цхьабакъда, ядерни герза деш дола тохкамаш соцадара хьакъехьа цхьа соглашени яьяр аьнна, ше-шегIа соцаргдац сихдаь хьадеш дола герз. ХIанзале а атомни герз долаш йола паччахьалкхенаш дог оттанза Іергьяц из соглашени йоллашехьа а шоай гIулакхаш леладе, герз эргадаькхха тоадар духьа, керд-керда наькъаши бахьанаши леха, кхаьйиъ державо даьча тохкамаша хIанз дола тайпа унзаре термоядерни герз боарам боаццаш дукха Іоадара шортта кхоачам бергхилар ца дийцача а.

ХIанз а термоядерни герз доацаш йола паччахьалкхенаш а гIертаргья шоашка йоагIача аргIанна из хьаде, атомни тохкамаш ца дайташ йола соглашени яр аьнна ца Іеш. Цу тIа а цар хьаоттаде тарлу герз дIадаккхара тIехьа барашта къарде селла атта хургдоаца бахьанаш. Боккъалдар аьлча — нийса а хургдий, тIема гIулакха атомни энерги караерзаеш хьалхаяьннача цхьан паччахьалкхенаша хьалххагIе а, шоаш эксперименташ ярца атомнии водороднии бомбай бIарчча гувнаш дIахо хьалъувттадеш а, хIаьта вожаш шоай тIема низа, долче, шоай кхерамзле Іалашъяра торонна а — ядерни державайл тIехь-тIехьа дукхагIа тIехьаюсаш хилара, кулгаш вIашка а дехка, бIарахьежаш ягIаргйолаш а дола гIулакхаш нийса да аьнна хийтача.

Йолаш йолча опыто кхыдар дувц.

Цхьа ха яр, дунен тIа атомни герза монополи йолаш а ВIашагIкхийтта Штаташ из шийга хилийта гIерташ а. Шийна нийсса цу хана цхьанна паччахьалкхенга ца хинна герз ший кара хиларах пайда а эцаш, ший безам хиннача хана а хьаштдолча моттиге а атомни бомбашта тохкамаш деш яр США, цу хьакъехьа халкъаша моллагIа уйла яьяр а фуннагIа дийцадар а аьнна теркал а ца деш. Кхыметтел дийнача наха — берашта, кхалнаха, боккхийча наха теха а цу унзарча герза тохкам ца бича Іанзар США, Хиросимен Нагасакии яхача японски городашта, ийша ваьннача моастагIчун лаьтта атомни бомбашчу а етташ. Атомни бомба хьалха а йоахаш, дерригача дуненга шоаш аьннар дайта, социалистически мехкаш кхераде гIертар цу хана США политика увттаеш хиннараш. Іалаьмате кхерамерча хьала тIа отташ латтар гIулакхаш. Ший деррига материальнии духовнии низаш оарцагIдаха дийзар советски халкъа машара кхерам тIатувсаш йола США атомни монополи йохаяр а тар ме лу лоацагIча ханашка ший атомни герз хьадар а духьа. Дукха ха ялалехьа кхы а дукхагIа хилар ядерни державаш. Царех дIакхийтар Англи а.

Халкъаша ханнахьа кхетадир сихдаь герз хьадара керд-керда мехкаш юкъеозар мелла кхераме да, уж чIоаггIа раьза хилар ядерни герза тохкамаш делга соцаде алара. Эггара хьалхагIа из аьннар яр, масса тайпа ядерни герза тохкамаш делга массанахьа а цIаккха дергдоацаш а соцаделга леррахи тIагIерттаи Іалашде дуккхача шерашка гIийрта йола Советски Союз. Цу гIулакха цо ший : цхьанне оагIонгахьара сецадаьдар ядерни тохкамаш делга, цун оагIорахьара цу тайпара акт, цу ханале Советски Союзачул дукхагIа США-еи Англеи ядерни тохкамаш дар бахьан долаш, гуччахьарча кхерамца ювзаенна хиннаяле а. Духхьал Советски Союза инициативах а цо ший низ кхоачар дар бахьан долаш а йолаелар Женеве кхаь ядерни державана юкъе переговораш. Уж переговораш еча хана саббарах вIаши гIойленагIа хургйола решени лохаш яр Советски правительство, США-неи Англеиеи ловчоа тIехьа массехказа лоархIамера гIулакхаш дарца.

МалагIа никъ духьалбаькхар малхбузехьарча державаша Советски правительства лаьцача кхетабеш а тешаме а болча наькъа?

Ядерни тохкамаш ше цхьанне Советски Союзо соцадара цар жоп делар, йоккхалга диллача кхы ца хиннача тайпара йола ядерни бомбаш дуккхаза лелхийтарца. Переговорашка дакъа лоацарий наькъаш гаргадоаладе дуккхаза а Советски Союз гIертара США-аи Англеи правительстваша массаза а жоп лора селхан а тIехьа шоаш хьаувттаьча шоай предложенешта тIера бувларца, шоай низ кхоачар дора фуннагIа даь а барт вIашагIа ца кхетийта гIерташ. Мадарра аьлча, цар йоаяь дIаяьхар массава раьза а волаш тIаийца, ядерни бомбаш лелхийтилга дIадаккхара а ядерни тохкамаш соцадара а хьакъехьа даь договор кхоачашдара боаггIаш бола тIахьожам лоаттабелга Іалашдара методаш лахара гIулакхаа Іилмахоша-эксперташа, цу даькъе шоай — американскии английскийчар а, яь заключенеши рекомендацеши.

Малхбузехьарча державай правительстваша тIагIертта дIадехар, хIанз а дех, ядерни тохкамаш делга дIадаккхара хьакъехьа даьча договора юкъе лаьтта кIал ядерни лелхамаш делга ца могадеш йола моттигаш ца хилийтар. Цу тIа а, хIара сакхетам болаш волча сага гуш да, цу тайпара герзаш лелхийтар, кхыметтел машара гIулакхашта ду из яхаш тешал дойя а, долаш дола ядерни герз къайлагIа эргадаькхха тоаде е цун керда тайпаш хьаде гIертилга мара из ца хилар. Нагахьа санна ядерни герз лелхийташ йола оатхал, масала, «лаьтта дохадара» мегаш хуле — уж тайпа лелхамаш де шоашта бокъо яккха гIерт малхбузехьара державаш, — тIема гIулакхашта а мегаш хургья из оатхал. Цу тайппара, хабара ядерни тохкамаш соцадара тIехьа да тхо а яхаш, США-с, хIаьта иштта Англе а, бокъонца йоакхо ер кхыдар да — лаьтта кIал лелхамаш дарца е машара гIулакхашта ду яхаш лелхамаш дарца термоядерни герз дIахо эргадаькхха тоадергдолаш договора юкъе тийшаболх мишта хьоргбар-хьогI яхаш.

Дунен халкъашта юкъерча тIахьожама органе цхьатарра дакъа лоацаш а тIахьожам лоаттабара цхьатарра торонаш йолаш а социалистически паччахьалкхенаши, тIема блокашта юкъера капиталистически паччахьалкхенаши, нейтралистски мехкаши хургдолаш барт бе вай яьхадар Советски правительства. Цунна духьал малхбузехьарча державаша йоалайир чакхъяьхача Советски Союзал царга совле хургйолча хьала тIа, цу державашка тIахьожама органе хадданза доал де а тIахьожама посташи группаши я а яхаш, Советски Союза территори шпионех хьалйиза а йиш хургйолча хьала тIа оттавеш йола предложени.

Женеве хиннача переговораша тешаву, малхбузехьарча державаша шоашта хьаштдола тайпа ядерни тохкамаш дара тешшаме бокъо яккхар а шоай бе йоалла шоаш аьннар дергдола оатхал хургйолеи мадарра аьлча малхбузехьарча державай генеральнь штабий кара хургйолеи дунен халкъашта юкъера тIахьожама орган вIашагIйоллар а духьа малхбузехьарча державаша шоай никъ лаьца хиларах. Тохкамаш соцадара хьакъехьарча а дунен халкъашта юкъерча тIахьожама хьакъехьарча а дешах США-еи Англеи викалаша даь къамаьлаш техкача хIилла мара хIама хиннадацар.

Переговорашка дош дIахо къоастадайтар духьа, Советски правительства предложени елар ядерни герза тохкамаш делга соцадара дош къоастаделга массане а цIендаь герз дIадаккхара проблемаца дувза, аьнна. Из лоархIамера предложени йоалаяьяр СССР Министрий Совета Председатель Н. С. Хрущеви США президент Д. Кеннедии Вене вIашагIкхийттача хана дIаденнача Памятни Записка тIа. Советски правительства цу инициативо кхы тIа а торонаш хулийтар герз дIадаккхарах долча дерригача дешай хьакъехьа вIаши мегаш йола решени яра, къаьстта боккха лоархIам болаш да, эггара ширагIа а массадола дешаш чулоацаш а бола дунен халкъашта юкъера тIахьожам оттабара, цу даькъе ядерни тохкамаш соцадаьча из оттабара а йола духьаленаш цо дIайоахаш хилар.

ВIаши дувцар кхета а даь барта гIолга аттагIа хилийтар духьа Советски Союзо даь кердa гIулакх мишта тIаийцар хIаьта малхбузехьарча паччахьалкхенаша? Советски предложенешка бокъонца, хьажара меттел, США-еи Англеи правительствашта дикагIа хийтар цу предложеней чулоацама маIан харцахьа даха хьожилгеи Советски Союза безам латта гIулакхаш доацача тайпара дувцилген. Цунца цхьана США бехктохкамера викалаш вIалла шек валга йоаццача тайпара хоамаш де баьлар, укх гарггарча хана США-с юха а дIадолдергда ядерни герзашта тохкамаш делга, яхаш.

Са мел доалла хIама дуврг а долаш, хIаьта материальни ганзашта хIама а дергдоацаш йола нейтронни бомба хьаяра проекташ США лелаелгах долча бакъдарашта дунен халкъий теркам къаьстта тIабохийтилга ший декхар лерхI Советски правительствас. ГIаьрал дара, наьха лаьтташ дIалувцара наьха рузкъаш дахара тIакхувш болча агрессорий мара тарлургдац Іилмахой низ цу тайпара герз хьадара тIаберзабе. Нах боа а баь, цу шоаш боабьча наьха къахьегамо хьакхелла беркаташ, цар хьадаь рузкъаш шоай карадахьа безам ба цар. Уж оакхарий гIулакхаш да. Нейтронни бомба хьаяра хьакъехьарча планаша хьагучабоаккх адамаш гоама долча, наьха къахьегам Іалаьмате чIоагIа боацабарах хIанз кхоачамбе безам боацаш йолча, шийна Іоадеча рузкъашта, гитлеровски палачий газови камераши нах боабаь моттигаши шоашта юхе кIориг дола доккхий зуламаш де кийча йолча империализма беррига чулоацам.

Къайле йолаш дац, лаьттан кIалха ядерни лелхамаш дара дIагарга кхаьчаи из кхоачашдара аьхха хьалхара бахьан лохаши США хилар. Ядерни герзашта тохкамаш делга юхадоладе безам болаш США правительство хилча, гайна даь а ганза даь а, цар из дергхилар ца ховш малав.

НАТО гIолла США союзник йолча Франце дуккхача хана денз ядерни герзашта тохкамаш делга санна дола бакъдар а теркал ца деш Іе йиш яц Советски правительство. Ядерни тохкамаш а ца деш, массанахьа а уж совцадара хьакъехьа переговорашка гIолла США-цеи Англецеи барт бе гIерташ Советски Союз йолча хана, цкъа эккхийтачул тIехьагIа цIаьхха а эккхийташ ядерни бомбаш лелхийташ хиннай Франци. Цу тайпара тохкамаш делга саційта, аьнна, ВIашагIкхийттача Къамий Организаце кхайкарал даь доллашехьа а, дунен дерригача мехкий дуккха общественни гIозараш цу гIулакха духьала доллашехьа а, нагахьа санна ядерни герзашца ше еш йола эксперименташ Франце совца ца йойя, ше а тохкамаш делга юхадоладанза яргьяц, аьнна, Советски Союзо дIакхайкадаь доллашехьа а, из хIанз а уж тохкамаш деш я.

Нагахьа санна Франце ядерни тохкамаш деш хиларах е йоаггIаш йола выводаш Советски Союзо ца йича, из а цун союзникаш а цхьан тайпарча хьала тIа хургбацар США, Англеца, Францеца, царца цхьана тIема блоке долча кхыча мехкашца. Советски ядерни герза экспериментальни лелхамаш хилар шоашта новкъа хургдолча США-аи Англеи наха шоашта духьал доаладе деза, дунен тIа кхы мел йола паччахьалкхенаш из ца деш яггIашехь а, термоядерни герзашта тохкамаш деш яр шоай союзник — Франци а йоацаш, СССР союзник, масала, Чехословаки хилча шоашта фу хетаргдар!

Фу хетаргдар тIаккха США-на, Англена, НАТО-на юкъерча кхыча мехкашта? Шоай кхерамзленна гуччахьа зене дола гIулакхаш леладеш хилча ловргдарий-теш цар? Айя тIаккха ядерни тохкамаш деш яр-м Чехословаки а, е моллагIа кхы социалистически мохк а боацаш, НАТО доакъашхо Франци ма йий. ТIаккха ший кхерамзле чIоагIъяргахьа лостадаь гIулакхаш Іа ма де ала йиш йий Советски Союзага? Ший халкъанна эшача хIамайи ший мохк тIемах лорабареи бокъонца йоакхо еш йолча цхьанна правительствага йиш яц из ца деш Іе.

Тахан Сахаре лелха французски бомбаш шоай низага диллача селла йокхий еце а, хIаьта а цар политически резонанс дуккхаза а кхерамегIа я. Французски ядерни тохкамий талгIи, лаьттан масса миIинге дIа а кхоачаш, дорхои эгIазали сов а йоахаш, наьха са тIакхувш долча хIамаех етталу. Из кхыметтел Женеве а дIакхаьчай, ядерни герзашта тохкамаш делга даиман соцаде яхаш йола предложенеш переговорий стола тIара дIа а кхувсаш. НАТО агрессивни тIема блокаца Франце правительство хьинаре дакъа лоацаш хилар санна, ядерни герзашта тохкамаш делга ца социйтар а, дувза а доагIаш Алжире лелабеча эхь долча колониалистски тIемацеи Тунисе Бизертах латарцеи дувз дуккханеша.

Хатта доагIа: мича хиннайолтеш США-еи Англеи правительстваш. ВIашагIкхийттача Къамий Организацех а дерригача дунен тIарча халкъех а дош ца хеташ, африкански континенте Франце ядерни устройстваш лелхийтача хана? ТIема блокера шоай доакъашхо хьатохара а ядерни лелхамаш ца дайташ из соцаяра а меттел, цар из гIулакх мерздора Франце правительствана. Цунна кхоачам боллаш дика тешал ду, ядерни тохкамаш ца дара паччахьалкхенаш тIахьехаш йола ООН-а Генеральни Ассамблея резолюци хьал ца лоацаш США-и Англии Іеро а.

Бакъда, Советски правительства деррига бакъдар дIааргдацар, нагахьа санна цу резолюцена голосовани яь тIема блокашта юкъе чуйолхаш йолча паччахьалкхенашеи уж хинна ца Іеш дуккхача кхыдолча мехкашеи французски правительствас ООН-а лоIаман халкъий лоIаман духьалара гIулакхаш леладар могийташ хилар хьоа ца деш из Іийча. Советски правительство, бакъдар аьлча, ховш я цу правительствашта юкъе ядерни тохкамаш дIадахар даггахьа ловш бараш а кIезига ца хилар. Бакъда, нагахьа санна хIанз ядерни герзаш хьадар сихдеш дале, цу паччахьалкхений правительстваша бокъонца, цIенача дегашца дIакхетаде мегаргда, цу тайпарча гIулакхех болча бехктохкама къаьстта дола дакъа шоашка кхоачаш хилар, хIана аьлча цар ший ханнахьа юхатехадац ядерни тохкамаш дар дIаходахьарга дуне тетташ дола французски гIозараш.

Советски Союзе дика довзаш да термоядерни герзашта тохкамаш дарах са мел доаллача хIамашта хулаш дола зенаш, хIаьта цудухьа цу тайпара зенаш махулла кIезига хилийтара де мел дезарца ду. Бакъда, ядерни герзацарча моллагIча эксперименташа наьха сатем боабу, цар дегашта чов ю. Нагахьа санна Советски правительствас ядерни тохкамаш дарах бола соцам тIаийцабале а, атта хиннадац цунна из де. Цо из данза ца йоалаш а, дог раьза доаццашехьа а, шийна новкъа долаш а даьд, бокъонца масса оагIорахьара дош Іома а даь. Советски правительство, цун лоархIам шийна дика бовззашехь а из гIа баккханза яланзар, империалистически мехкаша дунен халкъашта юкъе оттадаьча хьалаша дIадехар бахьан долаш. НАТО хьалхле лелаеча державай — США, Англе, Франце, ФРГ политика, цу еррригача агрессивни блока политика санна, из ца дича кхы де хIама дитанзар Советски Союза.

Советски халкъ а Советски правительство а лоархIам банза яргьяц хIанз юха а, ткъо шу хьалха санна, вай Даьхен доазон гонахьа Іаьржа тIема морхаш хьувзаш хилара а Малхбузен Германенеи Германски милитаристий хIанзара союзникаши тIема кхоачо яра хорш еча санна хьувзаш хилара а. США, Англе, Франце правительстваша даь ца Іеш, гитлеровски тIалотамах халкъашта кIезига зе ца хиннача цхьадолча европейски мехкий правительстваша а хIанз шоай кулгашца новкъостал ду малхбоаленгермански реваншисташта кердача тIема авантюрашта кийчбала. Малхбоален Германи герзаца кийчъяра политикана шоашта доагIача даькъа бехке я НАТО чуйолхача зIамагIа йолча паччахьалкхений — Бельге, Дане, Голланде, Норвеге, Греце, кхыча цу тIема блока юкъе дакъа лоацарий правительстваш а. НАТОрча шоай боккхагIа болча партнерашта тIехьашка лачкъа вIаштIехьдаргдац цар, цу хьаькъале йоацача а кхерамерча а политиках доахкача деррригача зенашта жоп шоаш дала дезаргда цар.

Аденауэри цунна тIехьа латта низаши Малхбоален Германех къамарге кхаччалца тIемаца кийчъяь йола милитаристски паччахьалкхе е гIерт. Цу паччахьалкхен арахьарча политика керттера гIулакх да реванши дунен шоллагIча тIема итогах Европе оттадаьча доазошка юха а хьажари. ХIанз ФРГ правительство гIерт гитлеровски Германе безоговорочни капитуляци яьча хана, Германена демилитаризаци ярах йолча союзнически соглашенех США, Англи, Франци бокъонца дIахаданза йолча хана, шийна карардаьннар юхаметтаоттаде.

ТIом хинначул тIехьагIа даьнна ялхайтта шу — из шортта кхоачамбалла зама я Малхбоален Германе халкъо, ГДР-рча халкъо санна, хьалхагIа леладаьча милитаристски гIулакхехи Германе хьоабьча дунен шин тIемашка чIоагIа эшарахи эца боагIаш бола кхетам ийцабий ха. Из харцахь дале а, дуккхача хIамаша хьадувц, Малхбоален Германе дахача немецки халкъа цхьадолча даькъо реваншах йолча Іовдалча уйлашка ше Іеха а дайт, керда баьннача фюрерашта ше тIема наькъ тIа даккха мукъа а-лу. Кхыча тайпара мишта кхетаде йиш я ФРГ бахача наха мутIахьа а хиннa бундестаге хоржамаш массаза ду канцлера Аденауэраи агрессе кердача акташка махулла немций тIаувзача политикаштеи кхажамаш тувсаш дола гIулакх? Аденауэра кхажамаш тувсаш бола немций ца ховш хила йиш яц, Аденауэреи Малхбоален Германерча цун политика тIехьарчареи тIема кхоачонна хьаийца лозунгаш ше паччахьалкхен доал де оттача ханеи цул тIехьагIа шоллагIа дунен тIом болабеннача ханеи Гитлера леладаь антикоммунизмаи реваншаи лозунгаш хилар.

ХIара халкъ, из ховш ма дий, ший лоIамах да паччахьалкхенна доал де шийна безаш бола политически деятелаш оттабе. Бакъда, цхьаннена а могаргдац Германе чухь милитаризмаи агрессеи фу мишта кхач дуккхаза а бIаргадайна долча кхыча мехкашкарча халкъий дIаяхача хана хинна трагически событеш юхахилийтара духьала йоагIа лоравалара оаз, хIара немцечоа дIахаза езаш йола оаз айяра йола бокъо царгара дIаяккха.

Мелла из новкъа дале а, Малхбузен Германера немций меттел, цхьадолча малхбузен державай тIема блокашка дакъа лоацача кхыча мехкашкара халкъаш а дIаэттадац хIанз а замано дIадехарашта нийсса, кердача тIема еш йола кийчо йохаяра гIулакхаца лаца доагIаш дола дакъа лаца. Из иштта лархIа доагIаш да, хоржамаш деча хана цар цу тайппара герз кийчду политика лелаю правительстваш вIашагIъехкача кандидаташта тIехьа, партешта тIехьа голосовани еш хилар бахьан долаш а. «Шийла тIом» дIабаккхарани машар лорабараи тIадерзадаь долча гIулакхашта юкъе дакъа лацара юстара а дувлаш, уж халкъаш цхьаккха дича лоархIадац шоай деррригача гIулакхашца массане а цIендаь герз дIадаккхара моастагIий шоаш хилар а сихдаь герз хьадараи тIема психоз гIоръяккхараи тIехьа шоаш хилар а хьахьекхача правительствaех ца теша а уж хьал ца лаца а. Нагахьа санна цу халкъаша дуне хIалак хургдолча тIемага дугаш йола правительстваш юхатохар духьа шоай торонех пайда ца эце, герз дIадаккхара, адамий общества вахар чура цIенбаь тIом дIабаккхара бола шоай лоIам чIоагIбар духьа шоай низаш кхыча халкъашца вIашагIа ца тохе, цунах бе цаI мара соцам бац: цу мехкий халкъаш хIанз а сомадаьннадац, машар Іалашбара гIулакха царна шоашта тIалатта беррига бехктохкам кхетабаьбац.

Малхбузен Германе тIом хьоабара кхерам дукхагIа хо мел лу, чIоагIагIа тIатеIаш а сихагIа а де деза германски милитаристашкахьара тIабоагIача кердача кхерамах халкъаш лорадергдола германски машара договор. Массанена а махарра, духхьал из да Советски Союз де гIертар. Цхьабакъда, Советски Союзо ше германски машара договор де а цунца шоллагIча дунен тIемах юхедиса гIулакхаш цIендаь дIадаха а лаьрхIа хилар дIакхайкадарах цунна кхерам тIатувс кхоалагIа дунен тIом хьоабергба шоаш яхаш.

Германски машара договор дара хьакъехьа еннача советски предложенешта духьал жоп луш цIаькха низ хьахьокхилга да США-и Англеи Малхбузен Берлине кхы тIа а тIема низаши герзаши чудоаладар. Малхбузен Берлинера малхбузехьарча державай тIема гарнизонаш чIоагIъяра из башха лоархIам болаш дац, из даьд духхьал провокацеш, алхха провокацеш хьоаяр духьа, из кхы мел дарел дикагIа хов уж эскараш Малхбузен Берлине дахийта аьнна решени яьрашта.

Ший мехка халкъашта хьалхашка, социалистически мехкий халкъашта хьалхашка, машарерча вахарга кхача гIерташ долча деррригача халкъашта хьалхашка ший силахьа дехкар кхоачашдергдацар Советски правительства, нагахьа санна кхерамаш а США-и цхьадола НАТО кхы мехкаши дIалаьца еш тIема кийчонаш а йоллашехьа а, цхьайолча НАТО державай столицашкара дIоахденна кортош шелде низ кхоачаргболаш дола, чIоагIагIа дола герза тайпаш эргадаьха тоадара шийга йолаш йолча торонех цо пайда ца ийцача.

БоккхагIа — 20—30—50—100 млн. тонн тротила низ бола дуккха ядерни бомбаш хьае аьнна проекташ оттаяьй Советски Союзе, хIаьта майора Ю. А. Гагаринен майора Г. С. Титовеи Лаьттанна гонахьа адам цецдоаккхаш космически никъ баьрий тайпарча, низ болча ракеташта могаргда уж тайпа ядерни бомбаш урагIъяхьа а Советски Союзах е социалистически мехкех лата дагахь хьаболалургболча лаьттан тIарча моллагIча моттиге уж кхоачае а. Бехказло йоацаш мелал хургьяр НАТО тIема блоко лелаю агрессивни политика бахьан долаш эттача гIулакхий бе боаггIаш бола мах ца бича а Советски держава, сийлахьйоккхача социалистически лагера, машар безаш йолча ерригача паччахьалкхений кхерамзленнеи низи чIоагIбара йоакхо ца йича а.

Укх Заявленеца Советски правительство кхайк Советски Союза машар безаш йола политика нийса кхетаеш болча советски халкъа доттагIашка кхайка ца Іеш, Советски Союзо термоядерни герза кердача тайпашта тохкамаш дара хьакъехьа дорхбенна дувца безам болаш, хила тарлуча, доазол дехьарча мехкашкарча нахага а. Советски правительства из хIама де лаьрхIад из гIулакх де дезача кхоачаяь а хIанзарча хьалашка из динза даргдоацаш а хилар халкъаша кхетадергхиларах чIоаггIа дог тийша а йолаш. Агрессора цIерца зуламе ловзар де безам ца хилийтар духьа цунна дIахайта а бIаргадайта а деза машар безаш йолча паччахьалкхений лоIамаи кхерамзленнеи моллагIча тайпара тIагIортар деррригача герзашца юхатоха кийча бола низ дунен тIа хилар а бекхам беш долча герзо агрессор ший бIена чура лоацаргволга а.

Из деррига а Советски правительства дувцац алхха хIанз ядерни тохкамаш де дезача из кхоачаяь бахьанаш долчча бесса довзийтар духьа. Цо из дIахойт эггара хьалха, кхерам мичахьара тIабоагIа деррригача дунен тIарча халкъашта дIахайтар духьа, машара моастагIаша леладу гIулакхаш царна дикагIа бIаргадайтар духьа, цу кхерама духьал къовсам лоаттабара шоай низаш вIашагIтоха царга йиш хилийтар духьа. Машар бисарах доккхал мел дерашта дIаховлда Советски Союза новкъосталга, тIема психоз хьеераш сакхетам чу боалабар а сихбенна кердача тIемагахьа ударaш юхасоцабар а духьа цо тIабахийтача боккхача низага паргIатта догдаха йиш йолаш уж хилар.

Хувца ца луш машарца дахарах йолча ленински принципашкара хьалхле а ийеш, Советски Союзо цхьаннена а кхерам тIатувсац, цхьаккханех лата дага хIета-вета а яц. Советски правительства массанега а тешшаме дIакхайкаду СССР ТIема Низаша цIаккха а хьалхагIа герз юкъедоакхарг ца хилар.

Советски нах ираз долаш хургбар, нагахьа санна сихдаь герз хьаделга дIадаккха мегача, нагахьа санна ядерни герза деш дола тохкамаш кхы цIаккха де дезарг а доацаш дIадаьлча а тIемо адамий общества кхерам тIатувсача хана денз халкъаша шоай букъ тIа дIакхихьача безача мухьах даим уж мукъадаьлча а.

Нагахьа санна хIара халкъо, индустриально чIоаггIа дегIабенача е хIанзза мара ший экономика дегIайоалае ца болабеннача мехка, паччахьалкхений тIема блокашта юкъе боагIача е нейтралистски политика тIа латтача мехка халкъ из дале а, паччахьалкхений тIема машина кагьяь а адамаш хIалакдеш болча ядерни тIема кIалхардаьха а хулга шоай диззача дешаца дIадехе — иштта хург а да. Советски халкъа вахара хьашташ, ше дог тийша хиларах, цIенача дегаца герз дIадаккхаргахьеи машаргахьеи мел барий хьашташ а дIахойташ, Советски правительства кхайкарал ду дунен массадолча мехкашкарча халкъашкеи правительствашкеи массане а цIендаь герз дIадаккхара идея хоадамболлаш долча гIулакха тIа яккхар духьа а ядерни герзага кхы цIаккха а наьха вахара кхерам тIа ца тувсийтар духьа а шоай низаш иттаза дукхагIа совдахара уж тIахьехаш. Цо цIаькха а бакъду, термоядерни герза деча тохкамашта а хоадам бергболаш йолча, массане а цIендаь герз дIадаккхара хьакъехьарча соглашенена хьаштдолчча хана кулг язде Советски Союз кийча хилар.

Советски правительства ерригa политика тIаерзаяьй, паччахьалкхенашта юкъера гIулакхаш машарца дахара ларда тIа, леладара, паргIатта торговли дегIакхувла а цхьанне шоллагIчун духовни рузкъаш вIаши дебаде а халкъий йиш хилийтара, хIалаквеш дола герзаш дукхагIа малагIчо хьаду хьажа а ца лелаеш, наха чIоагIа эцаш дола материальни рузкъаш дукхагIа хьан хьаду хьажа царга яхь лелаяйтара.

Уж дика уйлаш чулоацаш я советски халкъо укх гарггарча ткъаь шера кхоачашде аьнна шийна хьалхашка оттадаь практически декхараш белгалдеш йола Советски Союза Коммунистически парте кердача Программа проект.

Советски правительство дог тийша я, дунен халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяр духьа лоаттабеча къовсаме советски халкъо хьегаш дола къа зехьа ца а довш, лаьттан тIа чIоагIа, бохаргбоаца машар оттабара, машареи прогрессеи идеяш котъяхара тIадерзадаьча деррригача халкъий низашта юкъегIоргхиларах.

Машареи халкъий доттагIлени гIулакх котдаргда, хIаьта агрессивни низаша лархIараш дохаргда.

СЕРДАЛО

3-гIа оагI. 3 сентябрь, 1961 шу.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Машареи кхерамзлени гІулакха

Социалистически лагера мехкий кепайоазоно керттера уйла гІайохийташ я бокъонца тІема гІулакх дара ханаш йистеяьха бабнна салтий, матросаш, сержанташ, старшинаш запасе бохийтилга ханна тІехьадаккхара хьакъехьа КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советои яь решени. СССР-ен вокх социалистически мехкийн кхерамзле Іалашъяра динза дардоацаш а лоархІамера а гІулакх лоархІ цу решенех газеташа.

Польски газеташа язду КПСС ЦК-аи СССР Министрий Совети уж гІулакхаш динза ца йоалаш хиннай дунен халкъашта юкъера гІулакхаш кхохкадаларца а НАТО членаш йолча паччахьалкхенаша Советски Союзаи вокх социалистически мехкаштеи кхерам тІатувсаш хиларца а дувзаденна. «Глос працы» яхача газето белгалду, Советски Союза а, хІаьта иштта вокх социалистически мехкий а кхыча паччахьалкхенашца гІулакхашта юкъе герза низага гІолла цар къоастаде безам болаш цхьаккха дош ца хилар.

Дерригача чехословацки газеташа белгалду, Советски Союз из гІулакх ца дича ца йоалаш хиннай Германеца машара договор дара хьакъехьа еннача советски предложенешта духьал США-аи НАТО-га гІолларча цар партнерашеи чІоагІа тІема кийчонаш еш хилар бахьан долаш, яхаш. «Лидова демократие» яхача газето язду, КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои баь соцам «чІоагІа машар Іалашбара гІулакха баь ба» яхаш. «Праценг» «Млада фронти» яхача газеташа йоах, ший мохк тІемах лорабара низ дІахо чІоагІбара СССР де лаьрхІа гІулакхаш мехка кхерамзле Іалашъянза ца яларо хьалхадаьха да.

«Нейес Дейчланд» яхача Германски Демократически Республика газето хьалхарча оагІон тІа лоацца кепа техай КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи соцама. Газето белгалду, Германеца машара договор далцца йолча хана из решени низ болаш хургхилар. «Нейес Дейчланда» йоах, из гІулакх де дезаш яр Советски Союз, хІана аьлча НАТО членаш йолча паччахьалкхенаша дунен халкъашта юкъера гІулакхаш кхохкадаьд, СССР-аи вокх социалистически мехкаштеи гуччахьа кхерамаш тІатувс, герз духхагІа кийчду, тІема сихбенна хьувз.

Румынски Халкъа Республика дерригача центральни газеташа гургйолчча моттигашка а доккхийча алапашца даьча керта йоазонашца а кепа техад КПСС ЦК-аи СССР Министрий Советеи документ. «Скынтейя» яхача газето керте укх тайпара йоазув а даь кепа техад из: «Малхбузехьара державаш машарца безам болча халкъашта духьалъярг ца хиларга ше сатувсаш хилар хьахьокх СССР-а» «Ромыниа либеран» «Мункаи» яхача газеташа решенена юкъера белгалйоаккх, авантюраш езаранта ха деза дунен халкъашта юкъе хІанз санна керда низаш нийсденнача хана агрессораш хІалакбергболга, нагахьа санна цар тІом хьоабойя.

(ТАСС).

„Союзникий барт ийгІаб“

НЬЮ-ЙОРК, 31 август. (ТАСС). Малхбузен Берлина хьакъехьарча деша США, Англе, Франце дипломате маневраш яшха а йоашхаш, «Нью-Йорк таймс» яхача газето белгалду, ши кІира даьннача гІолла Вашингтоне хургйола США, Англе, Франце, Малхбузен Германе кхыча мехкащцарча гІулакхий министрий совещани «халонаш аттача йоахаргйола никъ лаха гІертаргья», вешта аьлча, малхбузехьарча державашта шоашта юкъера барт ца кхеташ дола дешаш къоастаде хьожаргья.

Союзникашта юкъе «тактически гІулакхашта барт вІашагІкхеташ ца хилар» хьа а, хьокхаш, газето йоах, «союзникашта юкъера халонаш хІанз йицъяьй керттерча дешо — Берлинаца дувзаденнача гІулакхашца Советски Союз тІагІертаро. Кхыча мехкащцарча гІулакхий министрий тІехьагІа хиннача совещане вІашагІъелла посолаш а юкъе болаш йола балха группа хІара денна хІана гуллац аьнна гуллора тактика оттаяр духьа. Цхьабакъда, цу группа членийн наькъаш духкагІча хана тайп-тайпара хулар.

США президента низ бу

БОНН, 31 август. (ТАСС). Укхаза гучадаьннад Вашингтонерча малхбузенгермански посолага Гревега гІолла канцлера Аденауэра «ше яхьийтача послане» хьакъехьара цхьадола бакъдараш. Послане чулоацам Бонне «чІоагІа къайла» лоаттабу, цхьабакъда, кепайоазонга кхаьчад цу «къайлагІарча документа» хьакъехьара боКъонца дола хоамаш. Цар тешал ду, Германеца сихагІа машара договор де яхаш наха тІа-тІа духкагІа дІадехарашца дувзаденна американски президента низ тІабахьа безам болаш Аденауэр хилара.

Кепайоазонга кхаьчача хоамаша яхачох, хІанз санна «сагота» цІаккха а хиннавац со, яхаш язду Аденауэра послане тІа. Германски деша цхьанна тайпара «тІехьашка» ма вала а «геттара чІоагІа хила» а йоах цо США президентага. НАТО мехкаш кхочамболлаш чІоагІа ца хуле, нейтрализмана пайдана йола уйлаш Малхбузен Германе яржа а НАТО-х бола тешам бов а тарлу.

КПСС XXII-ча съезда доккхий къахьегама толамаш доахаш накъа бахара сийленца къахьегаш ба Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода № 2 йолча цеха болхлой. Къаьстта хьинар айдаьд цар Коммунистически парте Программа кердача проекто. Тхоай низ а творчески хьинар а ца кходеш къахьегарда оаха, йоах операторашa, парте съезда толамца накъа дахара.

СУРТА ТІА: цехера коммунистически къахьегама цІи лелаю оператор Савельева Лидаи оператор Петрова Аннеи.

И. Плиева сурт.

Забе „говзал“

З. ДАУРБЕКОВ

(ДУВЦАР)

Дерригаш а лаьрхІача-м дуккха лазараш дар Забе говзало чулоацаш, бакъда, керттерча даькъе цо дарба деш хьаденараш кхоъ мара дацар. Цунна ховра «бежа корта» меттаоттабе а; бочача лазарах хабарца бераш дерзаде а; бІарг хиннача бера бІарловца е а.

ЛоархІаме нийсъеннача кхаь моттигах хьалхараяр хилар, хІанз институте деша ягІаш йола тъкъаь кхоъ шу даьнна цун виІий йоІ Роза, ийс шу мара даланза йиІиг йолча хана.

Забе цІенош дагІачара хьал кхоалагІча улица тІа яхаш йола цхьа сесаг ера цхьан дийнахьа кІаьнк мархІа а велла. Ше мо ухача кхыча исташа а санна дехар дир цо Забега:

— Е ловза а, е хІама даа а ца тугаш, геттара маьлхара вийрзав тха ер укх деношка,— Іокада йолаелар юртахо,— фу дергда а ца ховш енаяр со хьо йолча, хьожаялар хьо укханга...

— Маьлхара ца кІаьнк, чІоагІа маьлхара ва, бІарг хилийтаб укханна,— аьлар Забе, дика хІама ховча саго санна. Кіаьнка дола лазар шийна... ховлга дІахайтачул тІехьагІа, сесага тІаийрзар из эгІазъяхара кеп а оттаяь:

— Хьанга хьестийтад Іа бер?.. Массане цхьатарра хул мотт хьона бІарг?!.. Еррамо малейк хьестит нийс - нийсвенначунга... Даьллахьий ма Іовдала нана я-кх хьо...

Бехказа яха, лаьттангахьа Іо а хьежаш, йолаелар сесаг:

— Цхьа лоалахо я тха во бІарг болаш... Из бІара хьажа мара езац, бер цамогаш де.. Ма хьаста ала а тоам хетац..

— ХІай-хІай, — эккхийтар Забе,— сона ха-м даьра хайра, бІарахьожжаше а. ТІаккха йолаелар «дезача» дешашца кІаьнка дарба де. Цхьан вордаца дахьад дийца ше яьнначул тІехьагІа, кІаьнка дегІацара лазар хаьдда эккхадара духьа, корта дІа а берзабаь сихха тугаш кхайсар: тфу-тфу-тфу, са бІарг ма хилба хьона, аьнна.

Сатийнна Забе кара, ше хьесташ лала ягІача наьната вела а къежаш иллача кІаьнка цІаьхха бордилгаш хобадир; дела къежаш латта бІаргилгаш тоІадаь Забегахьа хьал а а хьежа, «тф, тф, тф» яха волавелар из.

— Хьий къотІилг яІ, къотІилг! Хьажал, йоккхача сага тугаш мишта детт!.. — эгІазъяхара кеп оттайир Забе. Из вІалла шийна ца гуччох, цкъа цунгахьеи цкъа наьнагахьеи корта дІа-іоха а берзабеш, тф, тф, тф, яхаш ший шодий пурхалгаш бора мотт ца ховча кІаьнкилга.

— Тамаш а я яраш-м, е хІанзара бераш,— аьлар еррига эга а еш елаш йоаллача Забе, — Іодешшехь деррига ховш хул-кх ераш. Ши-кхо шу кхы даьлча-м, кІоажош хьалхашкахьа а долаш дергдар ераш, шайтІай хьисапе...

— Эгіаз ма гІолахь цунна, Забе,— йоахар нанас, кІаьнк бехказа вакха гІерташ,— из иштта де деза мотташ ва хьона из... Боккхагічар дер цунга дайта а, мотт Іомабайта а гІерташ оаха витац из...

— Аз аьнна дешаш-м,— хьо яха аланзар тІехьа, аз теха тугаш техаркх,— аьлар эгІаязъяхар дІадаьннача Забе.

Хайнари дайнари нахал даккханза ца Іелуча Розас дийцадар, бакъдар аьлча, даь-нана из ишта хеташ а яр, е ший кІаьнка даьчох сакъердам баьннача нанас арадаькхадар — ховш дацар, бакъда, миччг бесса дале а, кхоалагІча дийнахьа юртэрча дуккача наха дувцаш дар, мотт ца ховча кІаьнко хьежача Забена тугаш дийттад, яхаш. Дукха ха ялалехьа, кица а хинна дІадоладенна уж дешаш, тарлургдолаш моттиг нийсъеннача, цхьац-цхьаццане къамаьла юкъе тохаш хозар: «Хьежача Забена кІаьнко аьнкар санна баркал-м аз а аргдар цунна», яхаш.

Массехк сагагара из хезача воІо аьлар цхьан сайрийна Іахайна вагІаш-

— Кхы ма делахь, нани, шоашта даь гІулакх ца довзача укх наха из дарба, гой, мел доккха хІама даь дувц...

Нахаца дог-дика саг яр Заби. Лочкъадаь дехкача санна кІоарга доахка цун бІаргаш дилла а дела къежаш санна хетар, хІаьта дуккханахьара хобаденнча юхьа тІарча цІеко кхы а безамгІа хетийтар из. Бакъда мелла дикен безамен из яле а, воІо арахьара чуденача хабаро чІоагІа эгІазйигар из.

— Иттаза бІарг хиннар воагІе а кхы-м ца хьожийт цар со-м, — аьлар Забе, хІаьта дукха хІама ца эшшаш ше денна дош кхоачаш а дир: цу хана денз, нагтахьа, цун дарба шийга дІа ца кхаьчача: яххане а дІа яха а ца тугаш сесаг нийсъелча мара хьажацар из «бІарга». Иштта лаьГІдала доладелар Забе лоархІамеча дарбаех цаІ. Бакъда, шийна хІама харах йоккхача сага бола тешам маьха букъ миссел кІезигбанзар цу зено.

* * *

ЗІамига йолча хана Розийна эггара дуккхагІа дезаш хинна хІама ашара хьисаперча оазаца даь-нанас дувцаш хинна жинех а, кхыча унзарча хІамаех а дола фаьлгаш хьежача наьха дарбаш хиннадале а, йоккха ме хул даь-наьнаца моттигаш хувца яьлар из, тІехь-тІехьагІа дуккхагІа ше дувцачунга цунга ла а дувгІийташ. Йоккхача сага халахетар ца дар дуХьа, таьнна гІолло, цун «лоралах» доахка эуламаш хуйтадоахар Розас ший къамаьла юкъе къаьнача замах хинна даьй-ноаной кхаьха вахар а кхувлаш. Уж хІамаш Розийна книжкаш тІара а, иштта боккхагІчар дувцарах а ховш дар.

«Бларга» дарба дергдац, аьнна цо дош денна иттех шу даьннача ханна, къаьнача Забе доакъазала санна нийсъелар шоллагІа моттиг.

Марагахьара Забе гаргара а хулаш йола цхьа къона нана ера наькхах йоалла йиІиг а йоалаеш. Ший тІаькІалхара пахашка баргал йоалла Іаьржа котам Забена гучча кра дІа а хийца дІакховдайир йиІиг, дарба де, аьнна. КІаьдача, къаьнача кулгашца йиІиг хьа а нйца, шийх кхералургйоацаш хьаста а хьаьста, коч хьалъайийр Забе йиІига китал-га тІара.

— Из да-кх, да-м даьра да... Ховш яр со-м из долга...

— Фуд из, ва йоккха саг? — хьаттар йиІига нанас.

— Ай цІи яккха ца мегарг да-кх, боча лазар...

Дуккхача шерашка из лазар дайнз а, из мел таьна доал а довзаш йолча Забена ховра, лазар кхерамечара юха даьннилга а, йиІиг ерзаргахьа лесталга а. ХІаьта а, Іаьржача котамагахьа бІарг а лекха, «хоастаде деза», аьнна йолаелар из лазарца «къамаьл де», къонахчоа тара йолча оазаца.

«Хьо санна денад тха къела тІа, мискал тІа? — йоахар Забе, йиІига дерзанча дегІа тІа гІолла дошо гІоз а хьекхаш, — укхаза мичий хьа моттиг!.. Хьо дика да дошоца, дотоца: хьо дика да диза тоаргацаш долча аьлий цІеношка, хІама ца деш болча бІаьхийча наьха цІеношка. Тхо мо мискаш болча дац хьа гІулакх»...

Цу ханна школера чуйоагІаш хьатІакхаьча Роза, истий ди дика а йийца, йиІиг а хьаьста цІагІа чуяхар, даь-наьна дешаш шийна ца хезача санна. Цхьабакъда, бера хана денз довзаш дола дешаш тахан чІоагІа кер чу дийшар цунна. Диц ца далийта гІерташ санна, массехказа шешийца аьлар цо уж.

Истий чубахачул тІехьагІа даь-нана йолча дІаара а яьнна, цунна іохха газа цІока тІа Іохайра из.

— Хой хьона, нанилг, тховра йиІига лазар хестадеш Іайха яьхача дешай чулоацам? — хьаттар цо, махулла безамгІа.

— Мишта хац из, ва са йиІиг! — аьлар Забе,— духхьала цу лазара дола дарбан дешаш ма дий уж; со дунен тІа ялалехьа денз а, са маьрнана ялалехьа денз а хІама ховча наха яхаш хьадоагІа уж-м; дала ше аьнна хила деза уж шийна гарга эзача сагага, дуккха ха хьалха...

Розий Іаьржа, герга бІаргаш, цхьан хІамах тоам хинна гІадъяхача санна, къаьгар, сеттаь дола листа бІаргцІацкъамаш кхы а лаххагІа айделар, басилгаш цІаьхха цІийелар. Цхьа шийна хала дола къамаьл доладе а гІерташ, шийца ягІар тешаялла дешаш а ца лохалуш из ягІаш санна хеталора.

— Цар дерзадиц, нанилг, лазараш, — аьлар Розас, даь-нанна уллув гІолла таьнна дІа а хьежа,— цар дувц дуккха ха хьалха, уж дешаш даьннача хана вайнах мишта баьхаб. Цу хана мискача нахага кхоачаш мича хиннад е гІоза вахар а, е лораш а, е дешар а. БІаьхийчарга, Іа бувзача аьлашка хиннад шоашта мел эшар; эшаш хилча лор эца а йиш хиннай цар. Уж дешаш, лазарца лелабе кхы къовсам боацача мискача наха дагалийца дехар да, лазарга дола цар дехар, хьесталулга, шийца къовса могаргдараш болча дІагІо яхилга...

— ДІахьажад, — эккхийтар цо цІаьхха, картах хІатІех кхоссаденнача жІалегахьа бІарг а лекха, — гой хьона кхоъ мара коГ боаца из жІалий? Саг мича ваьгІав цун лазар хестадеш, цун когага берза яхаш, из лозадаьча хана; хІаьта а дийрза гой хьона!

— ЖІалей мотт ба йоах, са йиІиг, дарба доаллаш, чов хиннача цо мотт хьекхача, цу сахьате ерз цун чов...

— Из, нани, организм я, низ болг кер ба из. Моллагіча лазара а эггара дикагІа а чІоагІагІа а вола лор ва— организм. Хьа бийргий гІулакх да иштта. Цар чІоагІача организмо къувс лазарца, іохера а цун ха яьлча, лазар эша а дийя котйоал из, бераш дерз. Хьона, нани, эшац из гІулакх..., дукха яхарг, сона эгІаз а ца йодаш, дита дезар Іа из...

— Дала лорайойла хьо, са йиІиг.. Аза-м цІаккха а уйла яьяц цу дешай, — аьлар Забе, таьнна уйла дІа а яха, — бакълувш хила а мег хьо... кхы дерг-м даьра дац из цу лазара дарба.

* * *

Ший дарбаех кхоалагІадар цхьаккха сага зуламе доацаш хеташ а, цунцара мукъагІа ца къаста лерхІаш а яр къаьна Забе. Цул совгІа, дуккхача шерашка ше леладаь дерригa дарбаш цу тІара доладенна Іомадаьдар цо Іомадеча хана а. Забена дика дагадоагІар из ди.

Къона, хоза Заби маьре ена массехк кІира мара даланза ха яр, июнь бетта дІайхача дийнахьа цун маьрнана йолча «корта биста са», аьнна цхьа тенна къонаха вера. Зизаш тІа а латташ корталий дар маьр-наьна, цо дукхагІча хана юкъах хьерчадеш.

Коа иллача кхерий тІа къонаха Іо а хоаваь, тІІирга хьисапе йовлакх деІа а деІаь, болх болабир йоккхана саго. Йовлакха юхьиги, къонахчун аьрда лерга духьиги шин пІелгаца хьа а лаьца, шоллагІча кулгаца дІабистар корта хьаьгахьа; бистар тІера а, тите тІа гІолла йовлакх тІех а тесса: хьалбистар чІенга кІалхара а. Меттахьа бар корта. Бакъда, тІехьашкахьара дІабустача ханна цІаьхха аьлар:

— Бежаб корта, тІехьашкахьара-м даьра бежаб... бІайха а ба, кулгаш доагадеш...

Йовлакх Іо а дилла, шинна а кулгаца корта теІабе йолаелар из, цкъа хьоа болчахьара титегахьа а тоІабеш, тІаккха уллошкара а тоІабеш, цІаьхха а, цІаьхха а из болх юха а беш.

Йоккхача сага къаьнача кулгаша лоІам ца бечоа тара дар кІал вагІача къонахчун гІулакх. Иштта хиннадеце сендухьа аргдар цо цунга: «эсала теІабу Іа, нана, корта, дужадац лазар»...

Цо из аьннначул тІехьагІа кхайкар маьр-нана Забега, шийна эшача новкъостала. Иштта, ди тІехьагІа дуккхагІа луш, дІаелар цо ший говзал къонача насийга.

* * *

Хьанна хов из, хІанз а хила мегар къаьна Заби из далла дийза гІулакх наха деш, деррига а футтардеш йолча Розас дукха ха йоащцаш, цхьа тоам боацача тайпара из бегъяькхаецаре.

Из дар кІирандийнахьа. Ший кхоаччара, ийс доал мара юкъе ца долаш кхоачара волча йиший-виІий корта «метта а оттабаь», цунна хиннача дарбано гІадйигаяр Заби. Деррига а дезал истола гонахьа багІар. Забена дукха беза кхача бар кийчбаь хиннар: дика мерцан, боаррамах кхехкабаьи устагІана ши кортеи, саьмарсаькха берхІеи, хьалтІамаши...

Пиззалца хІама а диаь, пхьегІаш дІаяха моттиг мукъа юташ, дІахо хайра Заби истолагара. Цунгахьа дІахайшар кхыбола дезал а. Истола тІара хІамаш дІаяха йолаелар Роза. ТІехкаш а кхыйола юхкаш а яьчу хагулъеш йоаллачара, устагІана керта тІехк хьа а нйца, сецар из, ела а къежа.

— Нанилг,— хьаттар Розас цІаьхха,— кІезиг-дукха гергах булургбарий-те е корта, толха а ца беш, тоІабаь?

— Булургба хьо яхийла! — аьлар Забе, — хьоара бедах баьб мотт хьона из... ТІехка беций из корта?

— Ай, тІаккха, наьха дараш тІехкаш йоацаш-х мичад уж; тІехках даь деций уж а? — цІаькха а хаьттар Розас.

— ГІамсилг яІ, гІамсилг, — аьлар Забе, гІаггІе белача дезала юккъера, — даьра дехадац сона из къона-къалуш дага. ВанагІа, ма дикен бакъи дага а дехар из... Мегаьд, дитар хьона аз хІанз денз корта бустилга а.

* * *

Иштта хаьдар дика хІама ховш хиннача цу «лора» керттерча кхоккхе а дарбан овлаш. Цул тІехьагІа ши ди даьлча ший виІий йоІага аьлар цо, хьалхагІа бустача хана корта бежа хулаш хІана хиннаб. Шийна а ца ховш тІехьашкахьа дІабустача хана, шийгахьа хьатІадахьаш дола корталий нана-пІелга мІарий тІа гІолла тІех кхувсаш хиннадар Забе. Цо лоацдеш из хилар гучадаьннадар, шин дени шин буси уйлаш яьча йоккхача сага.

Вокх дарбай къайленашта а уйла а яь, гучаяьннначул тІехьагІа, уж дІаювца дош деннад цо Розийна, хьежача нахага дарбаш дайта ухачарна цо дІахойтаргдолаш.

Ред. зам. Д. ХАМАТХАНОВ.

Республика журналистий совещани

Укх деношка Грозне Нохч-ГІалгІайчен журналистий совещани хилар. Цига дакъа лоацаш бар республикански газетийн, радиои, телевиденеи болхлой, районнии многотиражнии газетий редакторашa, бехктокхаме секретараш.

Вай заман сийлахь доккха исторически документ — КПСС Программа проект мишта ювц, цун пропаганда мишта ю яхаш доклад йир Нохч-ГІалгІай АССР журналистий Союза правлене председатела нов. Корнилова. Докладчико иштта дийцар хІанз республика журналисташта хьалхашка латта декхараш а.

Пренеех къамаьлаш дир Урус-Мартановски района газета редактора нов. Гериханова, радиои телевиденеи республикански комитета председатела заместитела нов. Шамилева, «Комсомольское племя» яхача газета редактора нов. Гвоздикова, «Ленина никъ» яхача газета культура отдела заведующе нов. Музаева. Цар массане а дийцар КПСС XXII-ча съезда накъа долхаш радиоси газеташеи беча балхах.

Совещане къамаьл дир КПСС Нохч- ГІалгІайчен обкома пропагандан агитацеи отдела заведующе нов. Александрова. Газетий балха юкъе дола кхоачамбоацараш белгал а даьхар цо, хІаьта дІахо кепа тохаши, радио чу гІолла ешаши, телевидене гІолла гойташи йолча материалий идейни боарам лакхлургболаш йола хоадаме предложене а елар.

ШКОЛЕИ ДАЬЙ-НОАНОЙИ

СОВЕТСКИ наьха политически а балха а хьинар цІаккха а ца хиннача тайпара айденна ха я хІанзараяр. Вай парте кердача Программа проект кІоаргга Іомаеш, вай мехка сихагІа коммунизм хьалъяра ши-шийна тІадожача декхара уйла еш, цу исторически документа чулоацамо дегаш гІоздаьха ба советски нах. Программа тІа белгалдаьха гІулакхаш мелла доккхий дале а, уж дизза кхоачашдергхиларах шек вац цхьаккха а.

Иттех шу да со школе болх беш вола. Цу юкъагІа сайга зе денна школаштеи дешархой даьшта-ноаноштеи юкъерча гІулакхех цхьадола хІамаш дувца безам ба са. Дешархой даьшца-ноаноща массе хана дага а ювлаш, коммунизм хьалъелга шийна тІадожаш йола къона коммунистически тІехье кхееш, Іилмаш кІоаргга довзаш, къахьегамца сакъердалуш, хоза, эзди гІулакхаш доахкаш, са мо шоай Даьхе дукха езаш бола къонгаши мехкарийн кийчбеш Іалаьмате дукха балхаш ду советски школаша. Чот йоацаш хала, чоалхане, бехктокхаме декхар да кІоаргга хьаькъал а луш, коммунизма уйланца бераш хьалкхеделга.

Бераш коммунистически кхетамца хьалкхедара шоашкара эша новкъостал даьша-ноаноша школаша а лоаттадеш, дешара балхах мукъадолча хана бераша фу леладу хьехархошта а ховш, цхьанне ца деш дисар шоллагІчо хьалха а доаккхаш беш хилча, къаьстта беркате хул цар болх, наха а шоай Даьхенна а накъа а баргболаш, даьи наьнеи дог а хьоастаргдолаш башха дика хьалкхув бераш.

Доккха маІан долаш дош да школашка Іомадеча дешарац производственеи юкъера бувзам чІоагІбелга. «Цхьабакъда, — аьлар Ерригроссийски хьехархой съезде ше къамаьл деш Н. С. Хрущева, — дешархой къахьегам алхха болх бир алийтар духьа, цох йоалача продукце духьа хинна ца Іеш, дуккха а кІоаргагІа маІан долаш ба. Дерригача халкъа беркат доалаш бола къахьегам безаргболча уйланца вай кагирхой хьалкхебара производственни занятех массе оагІорахьара нийса пайда эцилга — эггара кертерадар из да.

Цхьан бахд а болх бе а ховргдолаш, бухсоццашдар аьлча, коммунистически Іаьдалах баха а болх бе а ховрдолаш дешархой хьалкхебе декхарийла я школа».

Н. С. Хрущева маяххара, из доккха маІан дола гІулакх кхоачашде школашта новкъостал дара меттел берий даьша-ноаноша новкъарленаш еш а моттигаш нийслу.

Производственни занятешка «Октября 40 шу» яхача совхоза хьажкІаш кхееш бар укх шера тха школера 8—9 классашкара дешархой. Ахьмад цу балха тІа хІана ахац техкача гучадаьлар, дас-нанас из іохаветташ хиннилга. Кхайка школе хьа а вийха хьехархой коллективо Ахьмада даьца къамаьл дича, хьехархоша беча бакъахьарча хьехама нийсса бІастамгахьа хиннадар цо ший кІаьнкага яьхар: «Хьажкіаш мишта лелае еза ца ховш малав? Фу дош да из, дешархой хьажкІашта гІулакх де Іомабала беза, яхилга? Хьай цІагІа Іеі» — ишта хиннабар дас ишийна дукха везача воІа телаш хинна «хьехам».

Нагахьа санна шоай бер школе деша дІаденнначул тІехьагІа шоашкара мел доагІар шоаш даь баьннаб а мотташ, бера дешара балха хадданза даи нанеи тІахьожаш ца хилча, цар цу шоай бера дувцилга йоаццаш доккха зе ду: дешара гІулакх тесса леладе Іам из.

Ший бер дукха деза массе а даьнанна. Ший берах наха накъа а варгволаш пайдана саг хилча дика ца хеташ цхьаккха да-нана хуле тамаш я. Цхьабакъда, ший бер алхха дезарах кхоачам хилац. Ахьмада дас санна, харцахьа а ца лестадеш, бер нийсача наькъ тІа даккха, хьаькъалца, хозача гІулакхашца хьалкхеде ховш хила беза беррига даьй-ноаной.

Школе йоаккхачул дуккха а дукхагІа ха цІагІа йоаккх бераша. Беро школе йоаккхача юкъагІа хьехархоча гуча а ца йоалаш, цунца беш бола дешара а кхетама а болх эшшача тайпара лелабара йовзанза яргйоаца дуккха а оамалаш яхха тарлу берех. Даьшка-ноаношка гІолла довза деза уж хІамаш хьехархошта.

Берашта дешар, балха говзал, хьаькъал, эхь-эздел Іомадеш вола саг, — хьехархо вале а, да-нана дале а, — цІаккха ший болх кІорда ца беш, ше берашка дІаккхайкадаьча нийсача гІулакха тІера ца воалаш, царна эшар шийгара дІадала а, царгара деха доагІар хьадеха а низ кхоачаш, берий дег тІа мел латта хІама довзаш хила веза. Школащара дІахаьдача даьшта-ноаношта а, даьшца-ноаношцара бувзам мелбалийтача школашта а из долла хІама хоалургдац.

Школера чухийцачул тІехьагІа шоллагІча дийнахьа юха деша вода ха хьаоттІца книжкана Іотіахьожаш вацар пхелагІча классе деша вагІа Мухьмад. Цхьан дийнахьа арифметика а гІалгІай метта а оттае а йоагІаш во отметкаш оттайир Мухьмада хьехархоша. Ший кІаьнк дешара тІаверзаргвола никъ лацара меттел, кІаьнка а дІахозаш, хьехархой бехке бе эттар цун да.

Мухьмада да санна, шоай берашта хьехархочо оттаяь во отметка ца йоагІашехьа а «футтаройна» оттаяьй а метте, хьехархой харцбе болалу цхьаццабола даьй-ноаной. Цу тайпарча дас-нанас ший бера дер доккха зе да. Деша а ца дешаш Іийна ший бер бехказа доахаш да-нана хилча, кхы цхьаккха хІама эшац бер харцахьарча новкъа дала.

Берашка дешийтилга, царна дика гІулакхаш Іомаделга алхха школаш хьехархойн декхар а лерхІаш, шоай бер школе деша хайначул тІехьагІа цун цхьаккха терко ца еш Іа цхьаццадола да-нана. Из доккха гІалат да.

КІоаргга Іилмаш а довзаш, балха говзалаш а йоахкаш, коммунистически уйланца бераш хьалкхедара дукха балхаш леладу школашкарча хьехархоша, комсомольскии пионерскии организацеша, цхьабакъда, цу боккхача балха юстара латта йиш яц даьй-ноаной а. Бер школе деша даханча дийнахьа денз таьнна дукхагІа, халагІа декхараш тІадож даьшта-ноаношта.

Советски Союза Коммунистически партеи Советски паччахьалкхенои дукха йоакхо ю мел эшар долаш, дог гІоза, унахцІена, коммунистически общество хьалъе ховргдолаш бераш хьалкхедара. Дас-нанас массе хана дагакхаба деза: цун цІагІа, цун доалаца хьалкхуьш дола бер алхха цун дезалхо хинна Іац. Из вай социалистически общества член, вай сий долча Даьхен воІ е йоІ да. Нагахьа санна эай заман сагах дахка тоам бола дика гІулакхаш а доахкаш из бер хьалкхуйа, цун даьи-наьнеи іохь кІайенна ца Іеш, цох юрта, мехка, еррригача Даьхенна беркат доал. Цхьабакъда, нагахьа санна даьша-ноаноша шоай декхар диц а далийта, бер воча оамалашца хьалкхийча, тІаккха, даьи наьнеи іохь Іаьржъенна ца Іеш, цун бала иштта вай еррригача обществага а кхоач.

Школай вахарцара бувзам чІоагІбара хьакъехьа Коммунистически партеи Советски Іаьдалои даь социаш бокъонца кхоачаш а деш, коммунизм хьалъергйола а ше цу коммунизме яхаргйола а къона тІехье эшшача тайпара дика хьалкхеяра хьехархой коллективашца, комсомольскии пионерскии организацеша цхьана хьинаре къахьегаш хила беза берий беррига даьй-ноаной.

Яхьья ОСМИЕВ,

ТІой-Юртарча школа хьехархо.

Тахан кинотеатрашца

Челюскинций цІерахча кинотеатре

Йоккха зал — **«Ираза кхо этаж».**

Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗІамига зал № 1 — **«Ираза кхо этаж».**

Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗІамига зал № 2 — **«Ираза кхо этаж».**

Долалу: 9, 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ЗІамига зал № 3 — **«Ираза кхо этаж».**

Долалу: 9.30, 11.30, 1.30, 3.30, 5.30, 7.30, 9.30.

«Родина» яхача кинотеатре

«Илли оала пударлоатторг» (берий сеанс).

Долалу: 9.

«Ираза кхо этаж».

Долалу: 11, 1, 3, 5, 7, 9.

ИІаьхьаь сеанс **«Седкъашка бихьа хьалхара никъ».**

Долалу: сайрийна 9 сахьат даьлча.

4-ча сентябре денз **«Иван Рыбаков».**

СЕРДАЛО

4-гІа оагІ. 3 сентябрь, 1961 шу.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 15, **Телефонаш:** редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48, партийни вахареи, экономикан, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-30-91;

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул, Сталина, 15, Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48, отделов партийной жизни, экономики и писем — 2-25-72; корректорской — 2-30-91.

1918 шерарча 11-ча августа цІерах йола типографи, г. Грозный, Революце проспект, 30/3.

Типография имени 11 августа 1918 года, г. Грозный, проспект Революции 30/3.

СФ02154. Заказ № 4822.